

Univerzita Karlova

Pedagogická fakulta

Katedra Pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Rizikové chování žáků

SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou

Risk behaviour of pupils

SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou

Bc. Jitka Černá

Vedoucí práce: prof. PaedDr. Stanislav Bendl, Ph.D.

Studijní program: Učitelství pro střední školy (N7504)

Studijní obor: N PG-VZ (7504T223, 7504T303)

2018

Odevzdáním této diplomové práce na téma Rizikové chování žáků SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou potvrzují, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzují, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 5.4.2018

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu této práce prof. PaedDr. Stanislavu Bendlovi, Ph.D. za cenné připomínky a odborné rady, kterými přispěl k vypracování této práce. Také děkuji všem, kteří mi poskytli podklady pro vypracování této práce a v neposlední řadě celé své rodině za podporu.

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá rizikovým chováním žáků SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou. Cílem této práce je především zmapovat, jaké rizikové chování se v SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou skutečně vyskytuje, zda sami žáci jsou si vědomi tohoto, jakým způsobem se škola pokouší předcházet výskytu tohoto nežádoucího chování a jaké jsou využívány možnosti pro eliminaci výskytu rizikového chování u žáků. Odhaluje, jak je rizikové chování ošetřeno v základních dokumentech školy a jak probíhá prevence tohoto chování. Zabývá se fungováním školního poradenského pracoviště a prací třídních učitelů. Metody využitě pro zpracování této práce jsou především studium dokumentů, fokusní skupina a rozhovory, doplňkovou metodou je pozorování. Výzkum prokazuje, že nejčastějším rizikovým chováním je záškoláctví, zneužívání návykových látek, šikana a kyberšikana, agrese ve formě vandalismu a vulgarismus. Na základě studia školních dokumentů doporučuje možné způsoby zefektivnění práce školního poradenského pracoviště, primární a sekundární prevence ve škole, práce třídního učitele a náplň třídnických hodin. Závěr práce má sloužit jako doporučení pro školu, jakým způsobem je podpořit eliminaci rizikového chování žáků.

Klíčová slova:

Rizikové chování, školní metodik prevence, výchovný poradce, třídní učitel, minimální preventivní program, školní dokumenty

Abstrakt

The diploma thesis deals with risk behavior of pupils of SOŠ and SOU Kralupy nad Vltavou. The aim of this work is primarily to find out what risk behavior is actually occurring at SOŠ and SOU Kralupy nad Vltavou, whether pupils themselves are aware of how the school attempts to prevent the occurrence of this undesirable behavior, and what is used to eliminate the risk behavior of pupils. It reveals how risk behaviors are treated in the school's basic documents and how this behavior is being prevented. It deals with the functioning of the school counseling center and the work of class teachers. Methods used for this work are document study, focus group and interviews. Observation is an additional method. Research shows that the most common risk behaviors are truancy, substance abuse, bullying and cyberbullying, aggression in the form of vandalism and vulgarism. Based on the study of school documents, it recommends possible ways of making the work of the school counseling center more effective, primary and secondary prevention at school, class teacher's work, and class lessons. The conclusion of the thesis is to recommend the school how to promote the elimination of pupils' risk behaviors.

Key words:

Risk behaviour, school methodologies of prevention, educational consultant, form teacher, minimum prevention programme, school documents

Obsah

Úvod.....	8
1. Rizikové chování žáků – těžké období dospívání	11
2. Vybrané druhy rizikového chování	14
2.1 Záškoláctví	14
2.2 Návykové látky - kouření tabáku a marihuany, zneužívání alkoholu	16
2.3 Šikana	17
2.4 Kyberšikana.....	19
2.5 Agrese – vandalismus a vulgární projev	20
3. Školní poradenské pracoviště.....	23
3.1 Výchovný poradce (kariérový poradce)	24
3.2 Školní metodik prevence	26
3.3 Školní psycholog	27
3.4 Školní speciální pedagog.....	29
4. Třídní učitel, třídnické hodiny.....	30
4.1 Třídní učitel	30
4.2 Třídnické hodiny	31
5. Instituce spolupracující se školou.....	34
5.1 Pedagogicko – psychologická poradna	34
5.2 Orgán sociálně – právní ochrany dětí.....	34
5.3 Policie ČR a obecní policie	35
5.4 Další instituce spolupracující se školou	36
6. Metody výzkumu.....	38
7. SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou	40
8. Školní dokumenty v SOŠ a SOU Kralupy n/Vlt.	45
8.1 Školní řád	45
8.2 Školní vzdělávací program.....	50
8.3 Minimální preventivní program	54
8.4 Zprávy České školní inspekce	57
9. Rizikové chování žáků v SOŠ a SOU Kralupy n/Vlt.	59
9.1 Záškoláctví	59
9.2 Návykové látky - kouření tabáku a marihuany, zneužívání alkoholu	60
9.3 Šikana	61

9.4 Kyberšikana.....	62
9.5 Agrese – vandalismus a vulgární projev	62
10. Školní poradenské pracoviště v SOŠ a SOU Kralupy n/Vlt.....	64
10.1 Výchovná poradkyně.....	64
10.2 Školní metodik prevence	65
10.3. Školní psycholog a speciální pedagog.....	65
11. Třídní učitel a třídnické hodiny v SOŠ a SOU Kralupy n/Vlt.....	67
11.1 Třídní učitel	67
11.2 Třídnické hodiny	68
12 Organizace spolupracující se školou	70
12.1 Pedagogicko-psychologické poradny	70
12.2 Orgán sociálně právní ochrany dětí.....	70
12.3 Policie ČR , Obecní policie	71
13. Pohled žáků na výskyt rizikového chování ve škole	72
14. Doporučení a návrhy pro praxi.....	74
14.1 Doporučení pro školní poradenské pracoviště	74
14.2 Doporučení pro Minimální preventivní program	75
14.3 Doporučení pro třídní učitele a třídnické hodiny	76
15. Diskuse	77
Závěr.....	80
Seznam použitých informačních zdrojů	83
Seznam příloh.....	86

Úvod

Téma rizikového chování žáků SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou – dříve SOUCH Kralupy nad Vltavou - mě provází už přibližně 8 let. Ve škole jsem působila jako pedagog od února 2010 do února 2014, kdy jsem odešla na rodičovskou dovolenou. Po ukončení rodičovské dovolené jsem se rozhodla do školy již nenastoupit a změnit své působiště. Jedním z důvodů bylo právě problémové chování žáků v některých třídách.

Tématu rizikového chování jsem se okrajově dotkla i ve své bakalářské práci při ukončování studia oboru sociální politika a sociální práce na Univerzitě J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, která se však věnovala především možnému uplatnění sociálního pracovníka ve zmíněné škole. Psaní této práce, zejména pozornější výzkum, mě utvrdil v pocitu, že téma rizikového chování žáků je v této škole velmi aktuálním tématem více, než si řadový pedagog může představit.

V průběhu působení ve škole jsem byla seznamována s hodnocením školy od absolventů, žáků i učitelů, kteří zde nějakou dobu studovali či vyučovali. Bylo překvapivé, kolik negativních ohlasů na tuto školu se objevilo. Problémovým se jevílo zvláště špatné chování žáků, které se kumuluje velkou koncentrací žáků s projevy rizikového chování. Ačkoli v dané škole již nepůsobím, stále v okolí slýchám negativní recenze.

Velkým problémem se jeví i fakt, že samotní žáci této školy o škole jako takové hovoří velmi hanlivě a nejsou příliš pyšní, že tuto školu navštěvují. Žáci SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou ve velké míře sami sebe staví do pozice outsiderů a loserů, kteří své chování přizpůsobují tomu, jak je o nich hovořeno, aniž by si to nějakým způsobem uvědomovali. Ve velké ovlivnitelnosti teenagerů shledávám v této situaci tu největší záludnost a potíže.

Všechny tyto postřehy, názory a recenze mě přivedly k myšlence prozkoumat problém nežádoucího chování žáků školy detailněji. Hlavním problémem této školy se jeví především špatné chování a návyky žáků. V této práci nebudou řešeny studijní výsledky žáků, prospěch ani výuka odborných předmětů. Studijní výsledky žáků se jeví vůči jiným školám jako průměrné, vysokou úspěšnost zpravidla mívají žáci i při skládání závěrečných zkoušek a státních maturit, což lze ověřit i v záznamech o průběhu státních maturit na webu společnosti Cermat, která má státní maturity na starosti. Tato práce, jak již naznačuje její

název, se bude tedy zabývat zejména problémovým a rizikovým chováním žáků vyskytujícím se v SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou.

Cílem této práce je především zmapovat, jaké rizikové chování se v SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou skutečně vyskytuje, zda sami žáci jsou si vědomi tohoto, jakým způsobem se škola pokouší předcházet výskytu tohoto nežádoucího chování, zda škola využívá všech možností, jak eliminovat výskyt rizikového chování u žáků, a podle výsledků navrhnout další možnosti práce se žáky se zaměřením na prevenci tohoto chování.

V této práci bude využito několik metod výzkumu, které pak utvoří celistvý pohled na zkoumaný problém. Využito bude studium dostupných dokumentů školy: školní řád, výroční zprávy školy, minimální preventivní program, plán výchovného poradenství, zprávy České školní inspekce z let 2011 a 2017. Tato metoda byla doplněna studiem dostupné odborné literatury.

Školní řád, minimální preventivní program a školní vzdělávací program školy jsou důležitými dokumenty pro formování žádoucího chování a eliminaci chování rizikového. Všechny tyto dokumenty jsou vhodným nástrojem pro práci s rizikovým chováním, který má jednak pomoci dodržovat konformní chování a omezit tak chování rizikové, tak pomoci získat a osvojit si názory a postoje, které zamezí výskytu takového rizikového chování.

Další částí této práce je výzkum v terénu. Po dohodě s ředitelem bylo využito možnosti dotazníkového šetření s třídními učiteli, školním metodikem prevence a výchovnou poradkyní. V důsledku nedostatku obdržených informací bylo žádoucí sestavit fokusní skupinu tvořenou třídními učiteli, školním metodikem prevence a výchovnou poradkyní. Pro ucelení celého pohledu bude využito metody rozhovorů s žáky školy a doplňkové pozorování.

S oblastí rizikového chování ve školách pracuje školní metodik prevence, výchovný poradce a také školní psycholog. V této práci bude analyzována činnost těchto osob, tedy zda je ve škole dobře a efektivně pracováno v oblastech minimálního preventivního programu a výchovného poradenství.

Důležitou osobou pro ovlivnění chování žáků se jeví také třídní učitel, proto i jeho práce bude součástí tohoto výzkumu. V současné situaci, kdy mnozí žáci znají spíše svá práva než povinnosti, je práce třídního učitele jednou z nejdůležitějších, jelikož je pro danou třídu něčím víc než ostatní učitelé. Proto by měl také umět se třídou pracovat. Co obnáší práce

třídního učitele konkrétně na této škole, jak probíhají třídnické hodiny a jaká je jejich náplň, též bude předmětem tohoto zkoumání.

Práce bude rozdělena do několika kapitol. V první kapitole se věnuji období dospívání ve vztahu k rizikovému chování, jelikož žáci, jejichž chování je zkoumáno v této práci, právě tímto obdobím procházejí. Druhá až pátá kapitola obsahuje teoretická východiska, která jsou důležitá pro stanovenou oblast výzkumu. V šesté kapitole jsou podrobně rozepsány metody výzkumu. Další kapitoly jsou již věnovány praktickým poznatkům z fungování školy - struktury a důležitým informacím o škole, struktury a práci školního poradenského pracoviště (výchovní poradce, školní metodik prevence, školní psycholog, speciální pedagog), práci třídního učitele a třídnickým hodinám, institucím spolupracujícím se školou (pedagogicko-psychologická poradna, Orgán sociálně právní ochrany dětí, Policie České republiky, atd.), analýze školních dokumentů a budou popsány druhy rizikového chování vyskytující se ve škole. Samostatná kapitola bude věnována pohledu žáků na situaci ve škole. Na závěr budou zhodnoceny získané informace a budou popsány návrhy, které by mohly vést ke zlepšení situace ve škole.

1. Rizikové chování žáků – těžké období dospívání

Dospívání je významným obdobím v životě každého jedince. Je to období plné zvrátů, emocí a velkých událostí. Pracovat s teenagery není příliš jednoduché. Mnozí se cítí jako dospělí a získání jejich respektu, přízně a přijetí trvá poměrně dlouho. Učitel si musí získat jejich důvěru a respekt – což není vůbec snadné. Je potřeba, aby byl učitel uznáván jako přirozená autorita a on jim mohl předat ze sebe to nejlepší – jak z oblasti vzdělávání, tak v oblasti postojů a hodnot.

Pro samotné žáky je období, kdy navštěvují střední školu, velice složité. Rizikové chování je jedním z atributů adolescence. Četnost a míra rizikového chování se v tomto období zvyšuje, s přibývajícím věkem však toto chování opadá. Jak uvádí Sirůčková (2015: 52-53), souvisí nárůst rizikového chování v adolescenci s proměnami myšlení. „V dospívání se rozvíjí abstraktní myšlení, v důsledku čehož pak dospívající přisuzují svým nápadům a myšlenkám nelimitovanou účinnost. Extrémním vyústěním toho je postoj, „mě se nemůže nic stát“, který dospívajícím umožňuje explodovat, což je v daném vývojovém stadiu celkem žádoucí, ale může vést k rozvoji rizikového chování.“

Důležitá je podle Sirůčkové povaha rizikového chování „Stabilní a tedy s důsledky pro životní dráhu jednotlivce jsou taková chování, která např. nesou riziko vytvoření návyku nezávislého na sociálním kontextu. Užívání návykových látek nebo hráčství vytváří časem autonomní motivační systémy, které nevyžadují vnější posilování, ačkoliv se původně rozvinuly v úzké návaznosti na sociální kontext. Naopak agresivní či delikventní formy rizikového chování se úzce váží na sociální prostředí, a proto u nich lze předpokládat, že se změnou prostředí mohou, pokud skutečně dojde k odpoutání od původní rizikové skupiny, snadněji odeznít.“ Sirůčková (2015:53)

Sirůčková také zdůrazňuje druhou funkci rizikového chování, což je funkce socializační. „Významná je socializační funkce rizikového chování, které má v dospívání formu vývojově přiměřeného experimentování a exploračního chování. Rizikové chování pak usnadňuje socializaci a utváření sebepojetí. (...) Užívání návykových látek pak dospívající vnímají jako symbol nezávislosti a prostředek, kterým se vymezují vůči rodičovské autoritě. I přes zmiňovanou facilitaci funkcí, kterou užívání návykových látek sehrává v socializačním procesu v adolescenci, stále převažují rizika.“ Sirůčková (2015:54)

Sirůčková také zmiňuje teorii problémového chování, jejíž podstatou je předpoklad, že „rizikové chování je výsledkem interakce osobnosti člověka s prostředím, ve kterém žije.“ Na základě této úvahy pak můžeme faktory, které se podílejí na vzniku rizikového chování, rozčlenit do pěti systémů: systému biologického, sociálního prostředí, environmentálního, osobnostního a systému chování.

V literatuře se setkáváme také s termínem „syndrom rizikového chování“. Tento termín stanovený Světovou zdravotnickou organizací (WHO) označuje skutečnost, že určité experimentování a rizikové chování je u dospívajících přípustné a uznávané jako součást vývoje. Dospívající jsou tak považováni za samostatnou rizikovou skupinu.

Syndrom rizikového chování v dospívání (SRCH-D) obsahuje celkem tři složky, které se navzájem slučují, ovlivňují svůj vznik a mají totožné příčiny. Hamanová a Kábíček (in Sobotková a kol., 2014) popisují tyto oblasti SRCH-D:

- zneužívání návykových látek – roste podíl dívčí populace, klesá věk uživatelů, dlouhodobě nepříznivé
- negativní jevy v oblasti psychosociálního vývoje – sebepoškozující a suicidální jednání, sociální fobie, kriminalita, delikvence, agrese, poruchy chování.
- rizikové chování v reprodukční oblasti – předčasný sex, předčasné rodičovství, pohlavní nemoci, četnost sexuálních partnerů

Sociální prostředí patří k hůře ovlivnitelným systémům, které mohou ovlivnit vznik rizikového chování. Střední škola je ve spojení s prostředím rodiny velice důležité prostředí pro teenagery. Ti sice už mívají předpoklady z dětství (pokud pomineme biologické předpoklady), kde byli ovlivňováni základní školou a rodinou, je to však pro velkou většinu dospívajících tím posledním místem, kde se mohou naučit správným pracovním návykům osvojit si důležité životní hodnoty, než zcela vkročí do dospělosti. Proto se domnívám, že právě střední škola, respektive střední odborné učiliště, by měly svým žákům zajistit zdravé prostředí pro jejich rozvoj a posílit jejich správné návyky a hodnoty, tak aby se dobře uplatnili ve společnosti a budoucím zaměstnání.

Škola nemá jen funkci vzdělávací, ale také funkci výchovnou. Tato výchovná funkce zpravidla nemá suplovat výchovu v rodině, ale ze zkušenosti mnohých pedagogů z různých škol vím, že se tomu bohužel často děje. Školy musí mít přehledně a jasně nastavená pravidla,

jak preventivně snížit možnost výskytu rizikového chování žáků, v případě, že na primární prevenci je již pozdě, jak tedy k tomuto chování přistupovat, snažit se jej eliminovat a řešit jej.

2. Vybrané druhy rizikového chování

Rizikovým chováním se zabývají různé disciplíny, můžeme ho tedy považovat za multidisciplinární. Může na něj být pohlíženo z hlediska medicínského či v sociálních vědách. Motivace k tomuto chování může být rozčleněna dle skupiny autorů Kloep, Güney, Cok & Simsek do tří skupin: nezodpovědné rizikové chování (prostředek k dosažení jiného cíle, podstoupení rizika pro dosažení cíle), publikem kontrolovatelné riskující chování (touha po ocenění, strach ze ztráty sociální opory) a vzrušení vyhledávající chování (nové výzvy, testování vlastních limitů).

2.1 Záškoláctví

Záškoláctví je dle Vágnerové „komplex obranného chování únikového charakteru ... cílem je vyhnout se subjektivně neúnosné zátěži, kterou v tomto případě představuje škola“ (Vágnerová 2015: 73). Kyriacou uvádí: „Pojmem záškolák označujeme žáka, který nemá pro absenci legální důvod (neomluvená nepřítomnost). (Kyriacou 2005: 44)“. Ten zmiňuje i hlavní příčiny absence. Patří tam například nudné hodiny, těžká práce v hodinách, problémy s učiteli, šikana, možnost volného času pro sebe, koníčky i kamarádi, nesouhlas se školními osnovami, pocity odmítání ze strany školy, nedostatečná péče ze strany školy. (Kyriacou 2005: 49)

Jak už bylo řečeno, důvodů pro záškoláctví lze najít mnoho. V SOŠ a SOU Kralupy dochází k záškoláctví převážně z důvodu nezájmu o předměty, subjektivního pocitu, že jsou hodiny nudné, vidiny více volného času. Na jedné straně můžeme pro tyto důvody použít i slovo jen, neboť by bylo určitě mnohem horší, kdyby důvodem k absencím byla šikana či diskriminace. Důležitou otázkou u záškoláctví je tedy otázka PROČ? Jaký důvod má žák vyhýbat se škole?

Koho si tedy máme představit pod pojmem "záškolák"? Označujeme tak žáka, který nemá pro absenci legální důvod, to znamená, že jde o neomluvenou absenci. Záškoláci své chování často opakují, dochází tak ke kumulaci hodin, které žák ve škole zamešká. Velká absence může být jedním z ukazatelů záškoláctví. Ve škole se také objevují chroničtí „zaspávači“, kteří do výuky chodí pozdě, zprvu třeba jen o několik minut, postupem času i o dvě hodiny. Tato pravidelná ranní absence nemusí znamenat jen obyčejné záškoláctví. Může

také ukazovat na jiné problémy, se kterými se žák může potýkat – například noční hraní počítačových her (počínající nebo už probíhající závislost).

Kyriacou (Kyriacou 2005: 44 - 45) dále rozděluje záškoláctví do 5 specifických kategorií:

- pravé záškoláctví,
- záškoláctví s vědomím rodičů,
- záškoláctví s klamáním rodičů,
- útěky ze školy
- odmítání školy

Důsledky záškoláctví mohou být různé. Zejména zpočátku dochází ke zhoršení studijních výsledků, protože žák zameškává výklad, chybí mu vlastní poznámky. Navazuje možnost nedostatečného prospěchu z jednoho či více předmětů, opravné, či komisionální zkoušky, reálně hrozí i propadnutí, či neúspěch u závěrečných zkoušek. Do budoucna se žák učí špatným návykům – mívá problémy s docházkou do zaměstnání, což ohrožuje nejen jeho profesní život, ale také život soukromý. Kyriacou uvádí, že „u chronických záškoláků je ve srovnání s žáky, kteří za školou nikdy nebyli, asi sedmkrát vyšší pravděpodobnost, že závěrečné zkoušky nevykonají.“ (Kyriacou 2005 : 47) Dalším důsledkem záškoláctví je i to, že v době, kterou žák netráví ve škole, tak jak by měl, může z nudy využívat tento čas k páčání trestné činnosti, jako jsou krádeže či vandalismus.

Tím, kdo by měl problémy se záškoláctvím u žáka objevit, by měl být třídní učitel. Jednou z jeho povinností je kontrola docházky žáků do vyučování a omlouvání absence. Třídní učitel by měl již při velkém množství omluvené absence zahájit první kroky k prošetření, zda se nejedná o záškoláctví, byť s vědomím rodičů. Měl by kontaktovat rodiče a projednat s nimi vysokou absenci a upozornit výchovného poradce. Možnostmi opatření ke snížení výskytu záškoláctví se zabývá ve své knize i Martínek (2009: 101 – 102) Základním předpokladem je vstřícná a otevřená komunikace mezi žáky, učiteli a samozřejmě rodiči. Nezbytné je zapojení výchovného poradce i metodika prevence. Doporučuje také zapojení žáků do mimoškolních aktivit probíhajících ve spolupráci s odborníky, kteří jim mohou něco předat.

2.2 Návykové látky - kouření tabáku a marihuany, zneužívání alkoholu

Návykové látky jsou v dnešní době pro středoškoláky snadno dostupné. Důvodem pro zneužívání návykových látek může být snaha o vyrovnání se s ostatními spolužáky, mnozí však toto rizikové chování „okoukají“ v rodině. Jedná se tak o určitý životní styl, na který jsou teenageři zvyklí. Zpravidla ve všech základních školách probíhá primární prevence zaměřená na kouření a zneužívání návykových látek, vznik závislostí a další související témata již od prvního stupně.

Ale jsou všichni žáci skutečně závislí? Jak bylo zmíněno v první kapitole, dospívání je obdobím zkoušení a testování hranic, což se zneužíváním návykových látek velmi úzce souvisí. Nicméně i v tomto období již mohou být někteří skutečně závislí. Nešpor rozlišuje pojmy „škodlivé užívání návykové látky a syndrom závislosti“. Škodlivé užívání je „vzorec užívání, který poškozuje zdraví. Poškození může být tělesné (např. žloutenka při nitrožilním přijímání drog), nebo duševní (např. deprese objevující se druhotně při těžkém pití). Dle Nešpora (2003: 26) se k diagnóze závislosti obvykle vyžaduje, aby během posledních 12 měsíců došlo ke třem nebo více z následujících jevů:

1. silná touha nebo pocit puzení užívat látku
2. potíže v sebeovládání ve vztahu k látce, a to pokud jde o začátek, ukončení nebo množství látky
3. tělesný odvykací stav - postižený užívá stejnou nebo příbuznou látku s úmyslem zmenšit odvykací příznaky
4. roste tolerance, to se projevuje vyžadováním vyšších dávek, aby se dosáhlo účinku, původně vyvolanými nižšími dávkami
5. postupné zanedbávání jiných potěšení nebo zájmů ve prospěch návykové látky, zvýšené množství času k získání nebo užívání látky nebo zotavení se z jejího účinku
6. pokračování v užívání přes jasný důkaz zjevně škodlivých následků

„Poněkud zjednodušená je definice závislosti podle Mezinárodní klasifikace nemocí: Při závislosti má užívání nějaké látky nebo skupiny látek mnohem větší přednost před jednáním, kterého si člověk kdysi cenil více. Hlavní charakteristikou závislosti je touha (často silná, někdy přemáhající) brát drogy, alkohol nebo tabák.“ (Nešpor 2003: 26)

Závislostní látky, které je třeba zmínit pro potřeby této práce jsou nikotin, alkohol (zvláště pak ethanol) a THC.

Nikotin způsobuje závislost na kouření tabáku. Kouření je důležitým rizikovým faktorem vzniku plicních chorob, například chronické obstrukční plicní nemoci. Způsobuje zažloutnutí zubů a nehtů. Kouř potlačuje imunitu, dehtové látky pak mají karcinogenní účinky. Předávkovat se nikotinem kouřením cigaret je nepravděpodobné, neboť smrtelná dávka je přibližně 50 mg čistého nikotinu, přičemž v jedné cigaretě je kolem 1 mg nikotinu.

Ethanol bývá obsažený v alkoholických nápojích. Po požití v nápoji vstřebává v trávicím traktu do krevního řečiště. Nejdříve se projeví změna chování (výřečnost, špatné vyjadřování, zvýšení sebevědomí, snížení sebekritiky, agresivita, ztráta rovnováhy). Při dlouhodobém užívání alkoholického nápoje s vyšším obsahem ethanolu dochází k útlumu, únavě, ospalosti. Postižený může upadnout do bezvědomí. V případě nadměrného požití ethanolu může dojít až k otravě a smrti.

THC je nejvýznamnější psychotropní látkou obsaženou v marihuaně. Ta se nejčastěji kouří ve formě „jointu“, kdy se k ní přidává tabák. THC působí na centrální nervový, kardiovaskulární, imunitní, trávicí, reprodukční nebo respirační systém. Případné selhání kardiovaskulárního systému může způsobit smrt uživatele. THC má nízkou toxicitu, proto není možné určit množství THC, které by usmrtilo člověka. Kouř z marihuany je dráždivý a obsahuje značné množství rakovinotvorných látek. Způsobuje bronchitidu, chronickou obstrukční plicní nemoc, rakovinu plic, může ovlivnit neplodnost u mužů. Konopí má však i léčebné účinky, které se i dnes využívají například při léčení roztroušené sklerózy, epilepsie, Parkinsonovy nemoci a dalších.

2.3 Šikana

Pojem šikana je ve školství v posledních letech velice populární. Znají ho již žáci na prvním stupni, každý si ale pod tímto pojmem představuje něco jiného. Často je zaměňován termín šikana a leasing, což je nevinné škádlení mezi dětmi. Kyriacou definuje šikanu takto: „Šikanu můžeme definovat jako trvalé agresivní jednání jednoho žáka vůči druhému s úmyslem způsobit utrpení.“ (Kyriacou 2005:26) Kyriacou ve své knize uvádí, že útoky šikany mohou být fyzické (např. bití, pošťuchování), slovní (např. nadávky, zesměšňování),

nepřímé (např. vyloučení ze společnosti, hanlivé posunky). (Kyriacou 2005: 26) Zmiňuje také, že „ve skutečných případech šikany si je trýznitel plně vědom úzkostného stavu, který své oběti způsobuje, a právě radost z tohoto strachu je pravým důvodem, proč se na ni stále zaměřuje.“ (Kyriacou 2005: 27) Martínek (2009: 119) zdůrazňuje, že jde vždy o nepoměr sil, kdy agresor má vždy převahu.

Jelikož agresori, kteří šikany provádějí, bývají velice obezřetní a důslední, není snadné ji odhalit. Šikana by měla být rozpoznána učiteli, rodiči a spolužáky, kteří by co nejdříve měli začít ve věci podnikat určité kroky tak, aby se zamezilo dalšímu násilí co nejrychleji a nejefektivněji. Především pro samotné žáky je situace, kdy mají upozornit na šikany velmi obtížná.

Ne každý učitel je také schopný vnímat varovné signály přicházející od žáků. Měl by být ale pozorný již při sebemenším náznaku agresivity a situaci hned řešit.

Aktéry šikany jsou dle Říčana nejen agresor a oběť, ale důležitou postavou je i tzv. nohsled agresora, který „ není iniciativní při napadení oběti, ale připojí se z konformity – nejednou ze strachu, že by se jinak sám mohl stát obětí šikany. (Říčan 1995 : 33) Agresorů může být několik, často se jedná o organizovanou skupinu. Oběť je pečlivě vybírána, aby agresor byl v bezpečí a šikana zůstala skryta.

Agresorem může být téměř kdokoli – silní sebevědomí jedinci i inteligentní nenápadný jedinec. Každý z nich bude volit jinou formu šikany. Důležité je ale zmínit, že agresorem se může stát i dospělý jedinec, tedy například učitel. Důvodem pro vznik šikany může být například citová deprivace, lidé podstupující nepřiměřený tlak a stres, bohužel čím dál častěji se jako důvod jeví nuda.

Terčem šikany, tedy obětí, jsou žáci něčím odlišní - vzhledem, původem, chováním, vírou, názorem, samotáři, outsideři či naopak nadprůměrní žáci.

Důsledky nerozpoznané šikany mohou být pro oběť fatální. V nejhorších případech oběť šikany neunes a může tak dojít k trvalým psychickým problémům, či dokonce pokusu o sebevraždu. I pokud je šikana rozpoznána pozdě, může oběť trpět trvalými psychickými (deprese) či fyzickými následky (psychosomatické potíže - např. bolest hlavy, břicha, astmatické záchvaty). Mohou se projevit studijní problémy, např. nepozornost při vyučování, zhoršení prospěchu, zvýšení absence, celková nejistota žáka. (Kolář 1997: 68 - 70)

2.4 Kyberšikana

Rychlý rozvoj technologií a především vznik sociálních sítí zapříčinil výskyt nového fenoménu dnešní doby – riziko kyberšikany. Tu můžeme chápat jako „záměrné agresivní chování, které je prováděno buď jednotlivcem, nebo skupinou prostřednictvím elektronických médií vůči člověku, jenž se v danou chvíli nemůže útokům bránit. Kyberšikana může být ve svých důsledcích stejně závažná, ne-li závažnější než tradiční (školní) šikana.“ (Černá 2013: 9) Výzkumy však ukazují, že klasická školní šikana a kyberšikana nebývají většinou oddělenými jevy. Objevují se zde stejní aktéři jako u šikany – agresoři, oběti a také „přihlížející“ (další zúčastnění).

Černá (2013: 21) uvádí základní prvky kyberšikany:

- děje se prostřednictvím elektronických médií
- opakovanost
- záměrnost agresivního aktu ze strany útočníka
- mocenská nerovnováha
- oběť vnímá toto jednání jako nepříjemné, ubližující

V současné době, kdy již děti na prvním stupni vlastní smarthphony (chytré telefony) a jsou tak stále online ať už na sociálních sítích či připojení do online her, je riziko vzniku kyberšikany velmi vysoké. Děti velmi často zveřejňují velmi citlivé údaje, aniž by si uvědomily, jak je to nebezpečné. Každou chvíli zveřejní na svých facebookových či instagramových profilech nové fotky toho, co právě dělají a kde se právě nacházejí. Někdy si toto obrovské riziko neuvědomují ani jejich rodiče, kteří je nechávají napospas virtuálnímu světu a jsou rádi, že mají od dětí chvíli klid.

Teenageři a dospívající ztrácí při virtuální komunikaci zábrany a jsou tak více otevření a odvážaní, což zapříčiňuje jejich větší zranitelnost.

Agresivní projevy, které mohou vést ke kyberšikaně jsou dle Černé (2013: 25):

- vydávání se za někoho jiného (například za oběť vytvořením falešného profilu s fotkami obětí)
- vyloučení a ostrakizace (z nějaké skupiny, kam by oběť chtěla patřit)
- flaming (prudká hádka, kde se vyskytují urážky, nadávky, vyhrožování)

- kyberharašení, kyberstalking (posílání velkého množství zpráv, výhružných sms, ...)
- pomlouvání (sdělování nepravd s cílem poškození oběti nebo jejího vyloučení)
- odhalení a podvádění (odhalení intimních informací, fotografií)
- happy slapping (zveřejnění ponižujícího videa, např. svlékání)

Ke kyberšikaně dochází nejčastěji na sociálních sítích, ale také v prostředí online her, prostřednictvím webových stránek, blogů, v chatovacích místnostech, či elektronickou poštou, messenger, SMS a MMS.

Stejně jako u obětí šikany dochází u obětí kyberšikany ke změně chování, které bychom si jako rodiče i jako učitelé měli všimnout. Může docházet také k somatizaci a zhoršení prospěchu ve škole.

Dopad kyberšikany na oběť je také velmi podobný oběti klasické šikany. Oběť je pod permanentním stresem, kyberšikana tedy ovlivňuje zdraví fyzické, psychické, emoční, ovlivňuje chování, může mít i dlouhodobé dopady na budoucí život oběti.

Jelikož se šikana většinou neodehrává přímo ve škole, existuje možnost, že se škola od problému může distancovat. Přesto to může zasáhnout třídní kolektiv, proto se domnívám, že řešení šikany by mělo probíhat také ve škole, ať už k útoku docházelo na školní půdě, či nikoli.

Případy kyberšikany jsou řešeny ve spolupráci třídních učitelů, metodičky prevence, výchovné poradkyně, rodičů, případně OSPOD a PČR.

2.5 Agrese – vandalismus a vulgární projev

V praxi je hojně zaměňován pojem agresivita a agrese. Martínek (2009: 9) uvádí, že agresivita znamená v odborném jazyce „ útočnost, postoj nebo vnitřní pohotovost k agresii. V širším slova smyslu se takto označuje schopnost organismu mobilizovat síly k zápasu o dosažení nějakého cíle a schopnost vzdorovat těžkostem.“ Oproti tomu agrese znamená „výpad, útok – jednání, jímž se projevuje násilí vůči některému objektu, nebo nepřátelství, útočnost s výrazným záměrem ublížit.“

Příčinou zvýšené agresivity u jedince může být jak patologické prostředí rodiny, tak geneticky podložená abnormita. Často je agresivita podněcována již v útlém dětství, kdy se dětem raději ustoupí, když si vynucují věci vztekem, aby se předešlo scénám. To však dítěti dává signál, že to, že se vztekají, vlastně funguje, a dosáhnou tak tím svého cíle. Může být také podněcována neuspokojením základní citové jistoty, takže agresivitou se dítě brání. Tyto děti, které mají nejistou citovou vazbu, pak mnohdy reagují agresivně bez vážnějšího důvodu, snaží se na sebe upozornit za jakoukoli cenu, mají problémy s hyperaktivitou, soustředěností. Objevuje se lhaní, opoziční vzdor, únik k závislostem, problémy s komunikací a neschopnost dodržovat pravidla. (Martínek 2009: 10-19)

Agrese směřuje dle Martínka na neživý předmět (školní potřeby, vybavení), na zvíře, či agresor útočí na svou osobu, dochází tedy k autoagresi. Agresi dělíme na přímou a nepřímou, verbální a fyzickou, aktivní či pasivní. Dle tohoto dělení můžeme rozlišovat osm druhů agrese:

- fyzická aktivní přímá agrese (bytí, ponižování, šikana)
- fyzická aktivní nepřímá agrese (původní agresor pověří někoho jiného, sám přihlíží)
- fyzická pasivní přímá agrese (ničení pomůcek někoho druhého)
- fyzická pasivní nepřímá agrese (odmítnutí pomoci)
- verbální aktivní přímá agrese (nadávky, urážky)
- verbální aktivní nepřímá agrese (pomluvy, ostrakismus)
- verbální pasivní přímá agrese (ignorace druhého)
- verbální pasivní nepřímá agrese (nezastat se někoho neprávem obviněného)

Fyzická pasivní přímá agrese má podobu ničení pomůcek či výrobků někoho jiného tak, aby mu bylo zabráněno v dosažení lepšího výsledku. V praxi to vypadá tak, že spolužák zničí jinému spolužákovi pravítko, aby jej nemohl použít při testu. V praktickém vyučování se může jednat o zničení již téměř hotového výrobku tak, aby žák dostal špatnou známku, či musel s prací začínat od začátku.

Verbální aktivní přímá agrese je ve škole namířena jak proti spolužákům, tak proti vyučujícím. Především vyučující, kteří působí ve třídách středního odborného učiliště poměrně často, čelí vulgárním projevům. Žáci v dnešní době nepovažují nadávky a urážky za nic nenormálního, častují se jimi v běžném hovoru, je tedy nutné určit jasné hranice a být důslední, nenechat tyto projevy bez povšimnutí.

Verbální aktivní nepřímá agrese se objevuje například při počátcích šikany. Jde o mírné psychické ubližování, pomlouvání, posměch, či intriky – malé legrácky, které spolužáka záměrně zesměšní.

Poruchy, které souvisí s agresivním chováním, jsou například ADHD, opoziční porucha chování, lhaní, krádeže, záškoláctví, útoky.

Škola má ve školním řádu nastavené postihy za projevy agresivního násilí. Zastrásování testem je účinné pokud se jedná o slabou agresi. Pokud však zisk jedince bude vysoký, nezastaví ho ani pohružka trestu. Martínek (2011: 82-83) uvádí, že je nutné být však při udělování trestu důsledný a aby byly tyto výchovné prostředky co nejúčinnější, měl by dodržovat několik základních pravidel:

- krátký interval mezi agresivním chováním a potrestáním
- vysoká intenzita a nepříjemnost trestu
- přesně definované chování, za které je udělený trest
- trest musí mít smysl
- trest musí mít jasný začátek i konec.

Při dodržení výše zmíněných základních pravidel by mělo dojít k eliminaci agresivního chování.

3. Školní poradenské pracoviště

Každá škola má ze zákona povinnost zřídit tzv. Školní poradenské pracoviště, jehož členy jsou zástupci vedení školy, školní metodik prevence, výchovný poradce, školní psycholog a speciální pedagog. Školní poradenské pracoviště (dále ŠPP) má za úkol poskytovat služby, které jsou poskytovány žákům, jejich zákonným zástupcům a pedagogickým pracovníkům. Pro poskytování služby nezletilému žákovi je nezbytný informovaný souhlas jeho zákonných zástupců. Souhlasu zákonného zástupce není třeba, pokud je ohroženo duševní nebo tělesné zdraví žáka nebo osob v jeho okolí a v případech, kdy soud požádá o psychologické vyšetření žáka.

Jak uvádí PhDr. Jana Zapletalová z Národního ústavu pro vzdělávání, služby ŠPP mají být ze zákona „koordinovány školním psychologem nebo speciálním pedagogem, kteří společně s ostatními odbornými pracovníky, s třídními učiteli a vedením škol vytvoří Program zabezpečování pedagogicko-psychologického poradenství poskytovaného ve škole. Program odráží specifika dané školy i regionu a koordinuje služby s ostatními zařízeními v regionu, která poskytují pedagogicko-psychologické, speciálně pedagogické a preventivně - výchovné služby. Zabezpečuje také koordinaci služeb poskytovaných jinými resorty a nestátními subjekty.“

Program ŠPP má naplňovat především tyto cíle:

- zkvalitnit sociální klima školy
- pracovat se všemi subjekty školy i s dětmi, které nemají problémy a vytvořit tak širokou základnu preventivní činnosti
- posílit průběžnou a dlouhodobou péči o děti s neprospěchem a vytvořit předpoklady pro jeho snižování
- umožnit neodkladné řešení problémů spojených se školní docházkou
- sledovat účinnost preventivních programů aplikovaných školou a vytvořit metodické zázemí pro jejich vytváření
- poskytovat metodickou podporu při aplikaci psychologických a speciálně pedagogických aspektů vzdělávání při vytváření RVP
- připravit podmínky a rozšířit možnosti integrace žáků se zdravotním postižením
- zlepšit dostupnost služby i pro SŠ a VOŠ
- koordinovat služby s ostatními poradenskými zařízeními

Za poskytování služeb Školního poradenského pracoviště nese odpovědnost ředitel školy. Odpovídá za efektivní využití všech vynaložených prostředků a je nejvyšším řídicím článkem diagnostického systému v daném školním zařízení. (Opekarová 2007: 28)

3.1 Výchovný poradce (kariérový poradce)

Výchovný poradce (nebo kariérový poradce, dále jen VP) má náplň práce stanovenou vyhláškou MŠMT ČR č. 116/2011 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Další činnost VP je vykonávána dle vyhlášky č. 72/2005 Sb. o poradenských službách.

Jeho práce je rozdělena do 4 hlavních oblastí: poradenská činnost, metodická a informační činnost, spolupráce a dokumentace činnosti.

Poradenská činnost:

- ve spolupráci s ostatními pedagogy vyhledávání žáků, jejichž psychický a sociální vývoj vyžaduje zvláštní pozornost,
- orientační individuální a skupinová šetření v jednotlivých třídách,
- pomoc se zajištěním šetření a odbornou péči na odborných pracovištích (PPP Mělník, IPPP ČR v Praze, SVP, SPC),
- předkládání podněty pro svolávání mimořádných zasedání výchovné komise školy,
- příprava programů zaměřených na nápravu chování,
- poradenská intervence u žáků v krizi při řešení jejich problémů
- návrh preventivních opatření k předcházení konfliktních situací ve škole a řešení konfliktních situací,
- poskytování poradenské služby zákonným zástupcům žáka při řešení náročných životních situací,

Metodická a informační činnost:

- zisk informací z oblasti výchovného poradenství a jejich poskytování ostatním pedagogickým pracovníkům,
- metodická pomoc při řešení pedagogicko-psychologických problémů vývoje a vzdělávání žáků,
- spolupráce s vedením školy, školním metodikem prevence a ostatními pedagogickými pracovníky při zavádění a vyhodnocování preventivních programů sociálně patologických jevů,
- spolupráce s třídními učiteli při sledování žáků ze znevýhodňujícího socio-kulturního prostředí,
- sledování nadaných a talentovaných žáků, pomoc se zajištěním podmínek pro jejich další vzdělávání,
- problematika kariérového poradenství.

VP spolupracuje především s ředitelem školy, školním metodikem prevence, třídními učiteli a ostatními pracovníky školy, s poradenskými pracovišti ve školství i mimo něj. V oblasti práce s dokumentací soustřeďuje odborné zprávy a informace o žácích v poradenské péči a zpracovává zápisy z jednání výchovné komise.

Výchovná poradkyně pomáhá řešit problémy spojené s rizikovým a problémovým chováním žáků, má na starosti výchovné komise, kde řeší problémy s prospěchem, vysokou absencí žáků a také problémové chování. Eviduje žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a pomáhá zpracovávat dokumentaci potřebnou k inkluzi těchto žáků. Vede evidenci problémového chování a informuje o tomto chování své kolegy. O činnosti výchovné poradkyně jsou žáci i rodiče informováni na webových stránkách školy.

Při výskytu opakovaného neukázněného chování žáků bývá svolána výchovná komise, jejíž členy jsou výchovný poradce, ředitel školy nebo jeho zástupce a třídní učitel, případně učitel, který byl svědkem tohoto chování. „ Na jednání výchovné komise jsou přizváni rodiče žáka i žák. Cílem je vyslechnout všechny strany a pokusit se dohodnout na společném postupu. Nezanedbatelným faktorem, který může pozitivně ovlivnit účinnost takového setkání, je oficialita akce, kdy žák vidí, že už jde skutečně do tuhého. O schůzce se pořizuje zápis.“ (Bendl 2016: 50) Výchovná komise se svolává operativně dle potřeby a aktuálního výskytu nežádoucího chování ve škole.

3.2 Školní metodik prevence

Školní metodik prevence (dále jen ŠMP) zajišťuje ve škole služby dle vyhlášky č. 72/2005 Sb. o poradenských službách. Do jeho kompetence patří metodické a koordinační činnosti a informační činnosti.

Metodická a koordinační činnost:

- koordinace tvorby a kontrola realizace preventivního programu školy,
- koordinace a participace na realizaci aktivit školy zaměřených na prevenci sociálně patologických jevů,
- metodické vedení činnosti pedagogických pracovníků školy v oblasti prevence sociálně patologických jevů (vyhledávání problémových projevů chování, preventivní práce s třídními kolektivy apod.),
- koordinace vzdělávání pedagogických pracovníků školy v oblasti prevence sociálně patologických jevů,
- koordinace přípravy a realizace aktivit zaměřených na zapojování multikulturních prvků do vzdělávacího procesu a na integraci žáků/cizinců,
- koordinace spolupráce školy s orgány státní správy a samosprávy, které mají v kompetenci problematiku prevence sociálně patologických jevů,
- kontaktování odpovídajícího odborného pracoviště a participace na intervenci a následné péči v případě akutního výskytu sociálně patologických jevů,
- shromažďování odborných zpráv a informací o žácích v poradenské péči specializovaných poradenských zařízení v rámci prevence sociálně patologických jevů v souladu s předpisy o ochraně osobních údajů,
- vedení písemných záznamů umožňujících doložit rozsah a obsah činnosti školního metodika prevence, navržená a realizovaná opatření.

Informační činnost:

- zajišťování a předávání odborných informací o problematice sociálně patologických jevů, o nabídkách programů a projektů, o metodách a formách specifické primární prevence pedagogickým pracovníkům školy,
- prezentace výsledků preventivní práce školy, získávání nových odborných informací a zkušeností.

- vedení a průběžné aktualizování databáze spolupracovníků školy pro oblast prevence sociálně patologických jevů

Poradenské činnosti:

- vyhledávání a orientační šetření žáků s rizikem či projevy sociálně patologického chování; poskytování poradenských služeb těmto žákům a jejich zákonným zástupcům, případně zajišťování péče odpovídajícího odborného pracoviště (ve spolupráci s třídními učiteli).
- spolupráce s třídními učiteli při zachycování varovných signálů spojených s možností rozvoje sociálně patologických jevů u jednotlivých žáků a tříd a participace na sledování úrovně rizikových faktorů, které jsou významné pro rozvoj sociálně patologických jevů ve škole.
- příprava podmínek pro integraci žáků se specifickými poruchami chování ve škole a koordinace poskytování poradenských a preventivních služeb těmto žákům školou a specializovanými školskými zařízeními.

Další náplň práce ŠMP je také popsána ve školním Minimálním preventivním programu (dále jen MMP), který pružně reaguje na aktuální potřeby pedagogů a žáků školy. Tento MMP bývá zpravidla přístupný na školních webových stránkách.

3.3 Školní psycholog

Poskytování služeb psychologa na školách je součástí vyhlášky 72/20045 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školních zařízeních a také v jejích novelách. „Školní psycholog vykonává činnosti konzultační, poradenské, diagnostické a informační, pracuje se žáky, pedagogy i rodiči.“ (Bendl a spol. 2016: 56)

Školní psycholog není bohužel součástí ŠPP ve všech školách a to z několika důvodů. Jedním je finanční náročnost této pozice, dalším je současný nedostatek dětských psychologů. V mnoha školách je přítomnost školního psychologa zajišťována alespoň částečným úvazkem, psychologové tak vykonávají tuto činnost pro několik škol zároveň, či jsou také zaměstnáni v pedagogicko-psychologických poradnách. Pro financování této pozice je využíváno například rozvojových fondů.

Hlavní pracovní náplň školního psychologa je dle Zapletalové:

- koordinovat pedagogicko-psychologické poradenství ve škole
- pracovat s celým systémem školy (vedení, pedagogický sbor, třídní učitelé, žáci, rodiče žáků)
- podílet se na vytváření strategií a programů zaměřených na podporu rozvoje osobnosti žáků
- podílet se na vytváření a realizaci preventivních programů zneužívání návykových látek a negativních jevů v chování žáků
- podílet se na monitorování problémových projevů chování, pravidelně provádět analýzy a návrhy konkrétních opatření
- pracovat průběžně s žákovskými kolektivy a ovlivňovat prostřednictvím sociálního učení sociální klima školních tříd a potažmo celé školy
- podílet se na přijímacím řízení
- provádět komplexní diagnostiku orientovanou na zjišťování příčin poruch učení a chování
- zjišťovat individuální předpoklady pro uplatňování a rozvíjení schopností a nadání žáků
- provádět edukační terapii
- provádět prevenci školní neúspěšnosti
- provádět krizovou intervenci a neodkladná psychologická vyšetření žáků
- provádět pedagogicko-psychologickou diagnostiku v souvislosti s profesní orientací žáků ve spolupráci s učiteli, kteří vyučují předměty volbu povolání na ZŠ a úvod do světa práce na SŠ
- koordinovat kariérové poradenství s ostatními subjekty, které poskytují specializované služby kariérového poradenství (PPP, úřady práce...)
- odborná a metodická pomoc učitelům
- zavádět a aplikovat pedagogicko-psychologické poznatky do vzdělávacího procesu
- poskytovat konzultační pomoc rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu
- zajišťovat koordinaci poskytovaných služeb s ostatními subjekty, zejména PPP, SPC, SVP
- zajišťovat koordinaci služeb poskytovaných dalšími odborníky ve státním i nestátním sektoru

- v odůvodněných případech zprostředkovávat žákům kontakt s veřejným ochráncem práv

Nadstandardními činnostmi školního psychologa pak jsou:

- osvětová a vzdělávací činnost
- pomoc při organizaci zážitkové pedagogiky a volnočasových aktivit
- pomoc s konkursními řízeními vyhlašovanými školou
- školní psychologové mohou nabízet i jiné druhy nadstandardních činností, např. arteterapii podle toho, v čem získali další odborné vzdělání a v souladu s potřebami školy

3.4 Školní speciální pedagog

Školní speciální pedagog je součástí rozšířeného modelu týmu ŠPP. Jeho činnost je popsána ve vyhlášce č. 72/2005 Sb. ve znění pozdějších předpisů a v Koncepti poradenských služeb z roku 2005.

Náplň práce školního speciálního pedagoga je zejména:

- koordinace speciálně-pedagogického poradenství ve škole
- příprava podmínek pro integraci dětí se zdravotním postižením
- dlouhodobé sledování a pravidelné vyhodnocování procesu individuální integrace
- speciálně-pedagogická diagnostická činnost
- vytváření a koordinace vzniku individuálních vzdělávacích programů pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami
- realizace speciálně pedagogické vzdělávací činnosti
- poskytování reedukační péče žákům se speciálními vzdělávacími potřebami
- návrhy a realizace opatření, směřující ke zkvalitnění vzdělávací práce školy v oblasti speciální pedagogiky
- poskytování metodické pomoci pedagogickým pracovníkům školy
- koordinace spolupráce se speciálně pedagogickým centrem a dalšími specializovanými pracovišti
- poradenská a konzultační pomoc rodičům žáků nebo jejich zákonným zástupcům

4. Třídní učitel, třídnické hodiny

Třídní učitel má ve své třídě výsadní postavení. Měl by být pro žáky své třídy osobou, na niž je možné se obrátit s jakýmkoli problémem, proto považuji za nezbytné, aby třídní učitel byl součástí prevence rizikového chování a uměl se žáky s tímto chováním pracovat.

Nývlt ve svém článku uvádí: „Úspěšný učitel svým žákům dovede zprostředkovat vzdělávání tak, že na konci tohoto procesu jsou vzdělávací cíle úspěšně splněny, ale také svým žákům přidá něco navíc.“ Toto obzvláště platí pro třídní učitele. Aby byl třídní učitel úspěšný, je třeba předávat svým žákům mnohem víc, než „jen“ znalosti. (Nývlt 2017: 5)

4.1 Třídní učitel

Třídní učitel je pověřen ředitelem školy a zajišťuje specifické úkoly související s vedením třídy. Činnost třídního učitele můžeme rozdělit do několika oblastí. Jedná se především o řízení vzdělávání a výchovy ve třídě, organizace třídy a vedení dokumentace.

Řízení vzdělávání a výchovy:

- sleduje, hodnotí vývoj žáků, vytváří podmínky pro jejich zdravý vývoj
- sleduje interpersonální vztahy ve třídě, navrhuje řešení či změny
- konzultuje s ostatními učiteli problematiku jednotlivých žáků
- pedagogické radě podává zprávu o třídě, uděluje či navrhuje výchovná opatření
- věnuje pozornost žákům se speciálními potřebami
- může navrhnout či doporučit vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně
- informuje rodiče o problémech žáka s kázní, prospěchu, absencí
- iniciuje jednání výchovné komise, spolupracuje s výchovným poradcem, metodikem prevence, či školním psychologem
- informuje o zásadních problémech vedení školy

Organizační záležitosti:

- připravuje a vede třídní schůzky
- organizuje individuální konzultace s rodiči v případě problémů žáka

- organizuje třídnické hodiny
- zajišťuje volbu třídní samosprávy
- organizuje mimoškolní aktivity

Dalšími činnostmi třídního učitele je například vedení třídní knihy, třídního výkazu a evidenčních listů žáků, odpovídá za vybavení a vzhled třídy, seznamuje žáky se školním řádem, poučuje o BOZP a PO, provádí poučení o pravidlech bezpečného chování a seznamuje žáky s pravidly chování ve škole i mimo školu.

K tomu, aby třídní učitel mohl tuto funkci zastávat co nejlépe, potřebuje mnoho specifických kompetencí (nad rámec těch pedagogických). Jedná se především o kompetence organizační, komunikační, diagnostickou, intervenční, poradenskou, ale i sebereflexní. Pokud třídní učitel tyto kompetence postrádá, jeho práce pak nemůže být vykonávána příliš kvalitně.

Třídní učitel má bezesporu na svou třídu značný vliv. Do jeho práce velmi zasahuje jeho vlastní osobnost (temperament, charakter, názory, hodnoty i postoje). Důležitými vlastnostmi pro vedení třídy je však i důslednost a respekt k individualitě.

4.2 Třídnické hodiny

Třídní učitel ve své třídě pomáhá vytvářet sociální klima třídy, které je také důležité pro další práci, tedy prostředí stabilní, bezpečné, přátelské a respektující. Sociální klima třídy pomáhají utvářet nejen mimoškolní aktivity, ale také třídnické hodiny.

V minulosti bylo zvykem, že hodiny bývaly na mnoha školách vedeny jen formálně, sloužily k administrativním činnostem, na které nebyl prostor při vyučování. Smysl třídnických hodin je však zcela odlišný. Tyto hodiny mají být především využívány k tmelení kolektivu, budování důvěry, prohlubování přátelských vztahů a podpoře rozvoje žádoucích hodnot a postojů.

Náměty pro aktivity mají být poskytovány ŠMP nebo VP na základě požadavků a současné situace ve třídě. Třídnických hodin se v případě potřeby také mohou tito členové školního poradenského pracoviště účastnit.

„ Třídnické hodiny poskytují jedinečnou možnost pravidelné práce se vztahy uvnitř třídy. (...) Velký smysl vidíme ve využití třídnických hodin pro řešení aktuálních problémů třídy. (...) Necháme – li žáky pravidelně sdělovat, co se jim ve třídě líbí a co ne, vede to k tomu, že se podaří podchytit a často i vyřešit řadu problémů, které jinak často přerostou takřka do neřešitelných rozměrů „, Dubec (2007 : 4)

Třídnická hodina je jednou z největších zbraní, která může ovlivnit chování žáků ve třídě, za předpokladu, že je vedena správně a neslouží jen jako „ zbytečně strávený čas, který musíme ve škole strávit“ – což mohu bohužel poměrně často slyšet od žáků. Třídnická hodina má být prostorem, kde mohou být nastavena pravidla třídy, jejichž dodržování by pak mělo být na třídnických hodinách dodržováno. Tento prostor lze také využít k vyjasnění drobných neshod v rámci třídy, tak aby nedošlo k růstu problému a zajistit tak snadnější průběh jeho řešení.

Dubec (2007:8) navrhuje činnosti, které jsou vhodné jako náplň třídnických hodin :

- řešení provozních záležitostí (informace ze školního parlamentu, nová opatření ve škole, školní akce)
- seznámení a stmelování (nový kolektiv, nový žák, s učiteli)
- práce s pravidly a řešení aktuálních problémů třídy (stanovení pravidel, reflexe jejich dodržování, co se děje ve třídě)
- práce se vztahy ve třídě
- rozvoj specifických dovedností (naučit se učit, naučit se seberegulaci a odpovědnosti)
- tvorba vlastních projektů (vystoupení, volba povolání)
- specifická prevence (závislosti, šikana)
- diagnostika třídy (vztahy, klima, stádia vývoje třídy)

Dubec navrhuje také strukturu hodiny:

1. Úvodní aktivita / hra – smyslem je žáky zklidnit, povzbudit, naladit
2. Aktivita spojená s tématem hodiny – cílem je zprostředkovat prožitky, získat zkušenosti
3. Uzavření hodiny - cílem je upevnění získaných zkušeností, vyjádření žáků

Třídnická hodina, zejména na začátku studia, kdy jsou si žáci zcela cizí, může posloužit jako možnost žáků poznat se mezi sebou navzájem, ale i poznat svého třídního učitele a vybudovat si k němu kladný a bezpečný vztah. Na učiteli je, aby vzbudil ve svých žácích důvěru a oni se za ním nebáli přijít v případě problému.

Jak uvádí Dubec „metody a aktivity, které mohou být použity v třídnických hodinách, by měly mít vždy hlubší smysl a přístup k vedení třídnických hodin by měl být postaven na zásadách : interaktivita, propojenost se životem žáků a provázející přístup učitele“.

5. Instituce spolupracující se školou

Instituce spolupracující se školou spadají nejen pod Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále MŠMT), ale také pod Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále MPSV), Ministerstvo zdravotnictví (dále MZČR), Ministerstvo vnitra (dále MVČR) a Ministerstvo spravedlnosti (dále MSČR). V této kapitole je čerpáno z knihy kolektivu Bendl, Hanušová, Linková (2016: 63-97)

5.1 Pedagogicko – psychologická poradna

Pedagogicko – psychologická poradna (dále PPP) je součástí školského poradenského zařízení spadající pod MŠMT. Hlavní činností je práce s dětmi ve věku od tří let do ukončení středního vzdělávání a práce s rodiči. Předmětem činnosti je diagnostika, intervence, informační, poradenská a metodická podpora

Nabízí například služby: psychologické vyšetření a poradenství předškolních dětí s výchovnými problémy, komplexní vyšetření školní zralosti, diagnostiku výchovných a výukových obtíží a doporučení vhodných metod k jejich zmírnění, diagnostiku specifických poruch učení (dále SPU), kariérové poradenství a metodické vedení VP a ŠMP. Pedagogickými pracovníky jsou psychologové a speciální pedagogové. Výsledkem vyšetření je zpráva z vyšetření, která náleží zákonnému zástupci, do školy se posílají doporučení pro práci se žákem.

5.2 Orgán sociálně – právní ochrany dětí

Orgán sociálně – právní ochrany dětí (dále OSPOD) zajišťují sociálně právní ochranu dětí. Orgány jsou například krajské úřady, obecní úřady s rozšířenou působností, obecní úřady, MPSV. "

Pracovník OSPOD se stará například o děti,

- vyžadující zvýšenou pozornost (např. po úmrtí rodičů)

- svěřené do výchovy jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte a tato osoba neplní své povinnosti
- vedoucí zahálčivý či nemravný život (např. zanedbávání školní docházky, požívání alkoholu, páchání trestné činnosti)
- utíkající od rodičů
- na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující zdraví, život, atd.
- které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči, či jinými osobami.

Možná spolupráce mezi učitelem a pracovníkem OSPOD spočívá:

- učitel předává informace o situaci ohrožující dítě na životě či na zdraví
- přítomnost učitele při výkonu předběžného opatření (pomoc dítěti pochopit, co se bude dít a proč)
- spolupráce na individuálním plánu ochrany dětí
- účast v poradních sborech pro sociálně – právní ochranu dětí.

5.3 Policie ČR a obecní policie

Instituce Policie ČR (dále PČR) spadá pod MVČR a její činnost vymezuje zákon č. 273/ 2008 Sb. O Policii České republiky. Spolupráce se školou se může týkat prevence kriminality a rizikového chování, vzdělávacích aktivit či prevence a řešení následků mimořádných událostí. Spolupráce může spočívat i v součinnosti při předvolání, předvedení nebo zajištění žáka.

Činnost obecní (městské) policie je vymezena zákonem č. 553/1991 Sb. a prováděcí vyhláškou č. 418/2008Sb. Je řízena starostou obce nebo jiným pověřeným členem obecního zastupitelstva. Spolupracuje s PČR (např. oznámení o spáchání trestného činu) i se školami (např. přispívá k ochraně a bezpečnosti dětí před školami, vyšetřování vandalismu ve škole, prevence kriminality a rizikového chování).

Spolupráce školy a PČR je upravena metodickým pokynem MŠMT čj. 25884/2003-24. Dle tohoto pokynu by měla být školská zařízení v kontaktu s Preventivními informačními skupinami Policie ČR (PIS), jejichž činnost je poradenská a informační. Při realizaci prevence tato skupina vychází z bezpečnostní situace příslušné oblasti a znalosti trestné činnosti.

Zdůrazňuje rovněž, že by tato spolupráce měla být navázána preventivně, nikoli až při výskytu nežádoucího chování.

Dokumenty uvádí, že v případě nutnosti, není možné zakázat vstup PČR do zařízení, ředitel je povinen zajistit vhodnou místnost k výslechu žáka. Ve školách lze od nezletilých vyžadovat podání vysvětlení, výslech osoby podezřelé či výslech obviněného, pokud je ředitel nebo jeho zástupce informován. To se také týká uvolnění žáka z výuky pro potřeby policie.

5.4 Další instituce spolupracující se školou

a) Speciálně pedagogické centrum

Speciálně pedagogické centra (dále SPC) spadající pod MŠMT jsou pracoviště zaměřená na klienty se zdravotním postižením. Mezi činnosti SPC patří komplexní diagnostika žáka, přímá práce se žákem (edukace, reedukace a intervence), konzultace pro zákonné zástupce, pedagogy, školy a školská zařízení, kariérové poradenství.

b) Středisko výchovné péče

Středisko výchovné péče (dále SVP) spadá pod MŠMT, poskytuje ambulantní, celodenní, pobytové i terénní služby. Klienty jsou děti až do 26 let věku (připravující se na výkon povolání) s poruchami chování či možností vzniku těchto poruch, nebo o jejich pobytu rozhodl soud. Poskytuje komplexní péči – poradenství, diagnostiku, a služby terapeutické, informační, výchovné, sociální a speciálně pedagogické. Spolupracuje také s PPP, SPC, OSPOD a dalšími.

c) Diagnostický ústav

Diagnostický ústav (dále DgÚ) je školským pobytovým zařízením pro ústavní a ochrannou výchovu. Je určen pro děti od 6 do 18 (19) let. Délka pobytu je 6-8týdnů. Provádí komplexní diagnostiku, zajišťuje vzdělávání a zajišťuje služby terapeutické, výchovné, sociální, organizační, koordinační. Po ukončení se dítě vrací zpět do rodiny nebo přechází do další ústavní péče.

d) Dětský domov a dětský domov se školou

Dětský domov (dále DD) a Dětský domov se školou (dále DDS) jsou školními pobytovými zařízeními.

Do DD jsou přijímány děti od 3 do 18 (26) let bez závažných poruch chování, o které se rodiče nechtějí nebo nesmějí starat.

V DDS pečují o děti od 6 let do skončení povinné školní docházky, jež mají nařízenou ústavní výchovu.

e) Výchovný ústav

Výchovný ústav (VÚ) je školské pobytové zařízení zajišťující péči o děti od 15 let do 18(19) let, pokud mají soudem nařízenou ochrannou či ústavní výchovu. VÚ úzce spolupracuje s pracovníkem OSPOD. SOŠ a SOU nespolupracuje s žádným VÚ.

Dalšími institucemi mohou být: sociální kurátor pro mládež, dětská psychiatrická nemocnice, dětské a dorostové detoxikační centrum, probační a mediační služba, soudy pro mladistvé.

6. Metody výzkumu

Pro zpracování této práce bylo využito několik druhů výzkumu, zejména pak metoda studia dokumentů, dotazníků, fokusní skupiny, rozhovorů i pozorování.

V prvotní fázi jsem využila studia dokumentů, které se staly teoretickým východiskem práce. Vhodnými dokumenty pro zpracování stanovených cílů se jevily školní řád, školní vzdělávací program, minimální preventivní program, zprávy České školní inspekce a výroční zprávy. Tyto dokumenty byly ještě doplněny o plán práce výchovné poradkyně.

V jednotlivých dokumentech byly vyhledány pasáže, které mají souvislost s rizikovým chováním žáků. Jednalo se o preventivní opatření v minimálním preventivním programu, školním řádu a školním vzdělávacím plánu, dále metodiky, jak pracovat s ohroženými žáky, a také zhodnocení závažnosti výskytu tohoto chování u žáků školy. Tyto části dokumentů byly dále analyzovány a opětně syntetizovány tak, aby vznikl ucelený obraz toho, jak je ve škole ošetřen výskyt rizikového chování z hlediska prevence, práce s rizikovým chováním, restrikcemi a sankcemi.

Další metodou využitou pro zpracování této práce byla metoda dotazníků. Této části výzkumu se zúčastnili všichni třídní učitelé, školní metodička prevence a výchovná poradkyně (které jsou zároveň třídními učitelkami). Nejprve byl vypracován jednostránkový dotazník pro třídní učitele pro získání základních informací týkajících se délky jejich praxe a zkušeností v oblasti práce třídního učitele a organizace třídnických hodin ve škole, který se měl stát odrazovým můstkem pro další zkoumání. Poté následovalo doplňování informací a nejasností z dotazníků. Původním záměrem bylo tyto konzultace absolvovat s každým z respondentů zvlášť (a to formou osobního setkání či elektronickou komunikací), což bylo využito pouze u dvou respondentů. Tato cesta se však ukázala jako příliš zdoluhavá, proto byla uspořádána fokusní skupina. Tuto hromadnou formu bylo možno využít, neboť byla časově nejefektivnější, při brainstormingu došlo k doplnění o další obohacující informace.

Fokusní skupina se konala dne 7. března 2018 v odpoledních hodinách v SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou a trvala přibližně 45 minut. Byla zaměřena na získání uceleného obrazu pohledů a názorů pedagogů na výskyt rizikového chování žáků ve škole, osobní zkušenosti pedagogů, práci třídního učitele a průběh třídnických hodin. Z tohoto setkání se z osobních důvodů omluvil jeden třídní učitel. Přítomno bylo 6 třídních učitelů, což činí 85% třídních

učitelů školy. V souladu s dohodnutými pravidly této skupiny nebyly používány žádné digitální záznamy, důležité poznatky byly zapisovány formou písemného záznamu.

Metoda rozhovorů byla využita pro získání informací od žáků školy. Individuální rozhovory měly zabezpečit vyšší otevřenost a pravdivost výpovědí žáků, zároveň také umožňovaly pozorovat soulad či nesoulad verbálních a neverbálních projevů.

Původním záměrem bylo vyzpovídat dvanáct žáků školy, kteří budou splňovat následující podmínky: žák druhého ročníku tříletého oboru, žák druhého ročníku čtyřletého oboru, žák třetího ročníku tříletého oboru, žák třetího ročníku čtyřletého oboru. O výběr jednotlivých žáků byla požádána výchovná poradkyně. Několik žáků tento rozhovor odmítlo, v konečném součtu byl rozhovor uskutečněn s deseti žáky školy, z čehož se jednalo o dva žáky druhého ročníku tříletého oboru, dva žáky druhého ročníku čtyřletého oboru, tři žáky třetího ročníku tříletého oboru a třetího ročníku čtyřletého oboru.

Rozhovory s žáky školy byly nestandardizované, pouze s připravenými okruhy témat, které měly být v rozhovoru obsaženy, celková podoba rozhovoru se odvíjela od komunikativnosti žáků a ochoty spolupráce. Rozhovory byly konány v průběhu měsíců listopad 2017 a březen 2018. Každý z rozhovorů trval nejméně 6 minut, v průměru pak 7,5 minuty na žáka. Tyto rozhovory byly nahrávány se souhlasem žáků na mobilní telefon. Tyto rozhovory pak sloužily k další analýze výskytu rizikového chování a také částečně odhalily další skutečnosti týkající se práce s žáky ohrožených rizikovým chováním.

Poslední už jen doplňkovou metodou využitou pro tento výzkum bylo pozorování. Vzhledem ke skutečnosti, že všichni dotazovaní uvedli, že největším problémem zdejších žáků je kouření, byla provedena čtyři krátká pozorování před budovou školy – dvakrát v listopadu 2017, dvakrát v březnu 2018. Pozorování probíhalo na stejném místě ve dny, kdy mělo být dle rozvrhu hodin ve škole nejvíce žáků – tedy vždy v úterý od 11:55 do 12:20 hodin. Pozorování trvalo pokaždé 25 minut a byl z něj pořizován písemný záznam o tom, kolik přítomných žáků školy využije obědové přestávky k vykouření cigarety.

7. SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou

Tato kapitola je úvodem do výzkumné části této práce. Bude věnována struktuře školy a informacím, které jsou nezbytné pro vytvoření si představy o škole, která je předmětem této diplomové práce.

Střední odborná škola a střední odborné učiliště Kralupy nad Vltavou je poměrně malá škola nacházející se ve Středočeském kraji. Škola je příspěvkovou organizací Středočeského kraje. Poprvé škola otevřela své dveře žákům v roce 1961, kdy zde k výuce nastoupilo téměř 150 žáků oborů chemik, laborantka, zámečnický a elektromontér. Můžeme tedy říct, že SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou je škola s dlouholetou tradicí. V průběhu času byl změněn název ze SOUCH Kralupy na SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou.

Škola se nachází na okraji města v lokalitě Lobeček v blízkosti nákupního centra a společnosti vyrábějící kaučuk – Synthosgroup a.s.. Školní areál je značně rozlehlý, k výuce jsou určeny dvě budovy, mezi kterými žáci i několikrát denně přecházejí. V hlavní budově se nachází ředitelství, dílny pro praktické vyučování, interaktivní – přednášková místnost, 6 běžných učeben a chemické laboratoře. Ve vedlejší budově jsou 2 počítačové učebny a 4 klasické učebny a jídelna. V blízkosti školy je také víceúčelové hřiště, které je využíváno školou pro výuku tělesné výchovy.

Ve vedlejší budově také bývaly pokoje pro ubytování dojíždějících studentů, což již několik let nefunguje a 3. patro budovy se příležitostně využívá jako ubytování pro dělníky pracující v okolí.

V SOŠ a SOU jsou 3 úseky podřízené řediteli školy – ekonomický, praktického vyučování a teoretického vyučování. V této škole působí 13 pedagogů - z toho 10 v teoretickém vyučování a 3 v praktickém vyučování. V ekonomickém úseku pracuje 1 účetní. Ředitelem školy je Mgr. Lubomír Černý, který tuto funkci zastává nepřetržitě od roku 1997. V září 2017 ohlásil ředitel odchod do penze na konci školního roku 2017/2018.

Maximální počet žáků, kteří mohou navštěvovat SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou je 482 žáků. Počet žáků na této škole však nepřetržitě klesá. V roce 2006 zde studovalo 244 žáků, ke 30.9. 2010 evidovala škola 184 žáků a podle zprávy České školní inspekce (dále jen ČŠI) bylo ke dni 30. 9. 2016 v devíti třídách vzděláváno celkem 135 žáků a vzhledem k nízkému počtu žáků došlo po dohodě se zřizovatelem školy ke snížení počtu tříd, tak aby

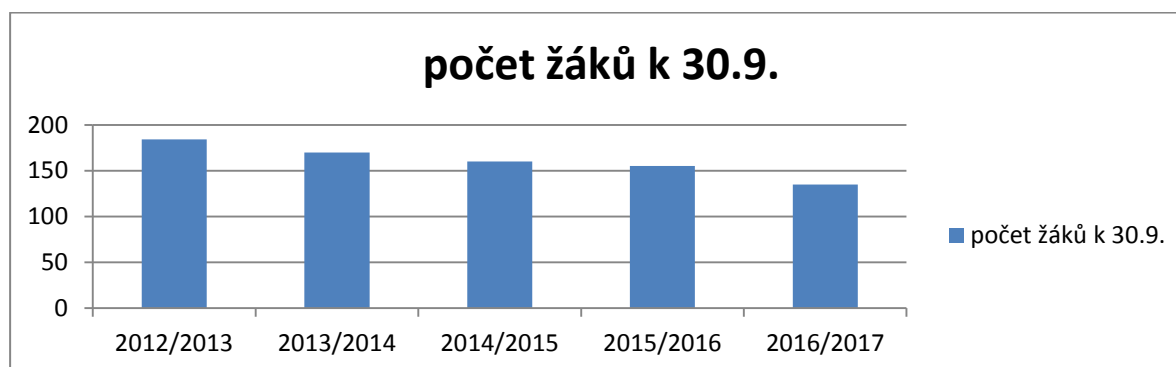
byl dodržen nejnižší možný počet žáků ve třídě. V době inspekce (květen 2017) docházelo do sedmi tříd SŠ celkem 120 žáků, z toho tři cizinci s trvalým pobytem. V té době škola evidovala 26 žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, z nichž jeden se vzdělává podle individuálního vzdělávacího plánu. Pro jednoho žáka vypracovala škola plán pedagogické podpory. Nejvyšší povolený počet žáků školy byl tedy naplněn pouze na 25 %.

Informace o počtu žáků v jednotlivých ročnících se mi podařilo získat od roku 2012. Pro přehlednost uvádím tyto počty v tabulce č.1. Počty žáků se mění v průběhu školního roku stejně jako na jiných školách, jedná se o žáky přestupující z jiných škol nebo na jiné školy přestupující.

Tabulka 1 – Počet žáků k 30. 9. každého školního roku

ročník	2012/2013	2013/2014	2014/2015	2015/2016	2016/2017
1.	43	49	39	46	35
2.	48	40	48	41	45
3.	49	48	42	40	30
4.	44	33	31	28	25
celkem	184	170	160	155	135

Graf 1 - Vývoj počtu žáků školy za posledních 5 let

Příčinou poklesu počtu žáků školy může být několik faktorů. Pokles může být zapříčiněn celkově malým množstvím žáků vycházejících z 9. tříd v posledních letech, další možností je i špatná pověst školy, či pro dnešní dospívající neatraktivní nabízené obory. Na vině také může být i samotná velikost a poloha města Kralupy nad Vltavou. Kralupy mají v současné době 18.000 obyvatel, nejsou tedy příliš velkým městem. Navíc je zde dobré vlakové i autobusové spojení do Prahy, Mělníka či Roudnice nad Labem. Tyto okolnosti mohou mít nepochybně značný vliv na rozhodování žáků a jejich rodičů při výběru školy. Mnoho z nich si tak raději vybere školu, která je sice dále, ale dobře dostupná a lépe prezentována veřejností. V neposlední řadě může být na vině i trend posledních let, kdy i žáci s nižšími studijními předpoklady jsou svým okolím manipulováni ke studiu lukrativních maturitních oborů a tříleté obory tak zejí prázdnotou. Dle ČŠI „rizikem pro naplnění kapacity zůstává nižší motivace žáků ke studiu oborů s chemickým zaměřením, kterou velmi ovlivňuje kolísavý trh práce s často měnícími se možnými budoucími zaměstnavateli.“

SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou propaguje své učební obory především na internetových stránkách školy, v měsíčníku Kralupský zpravodaj, ve zpravodajství Kralupy TV, osobní prezentací školy na základních školách v okolí, při dnech otevřených dveří a na Veletrzích vzdělávání v Mělníku a na Kladně.

SOŠ a SOU má ve školním roce 2017/2018 platnou akreditaci na následující studijní a učební obory:

Čtyřleté studijní obory zakončené maturitní zkouškou:

29-42-M/01 analýza potravin

28-42-L/01 chemik operátor - farmaceutická výroba

26-41-L/01 mechanik elektrotechnik

18 – 20 – M/01 informační technologie

Tříleté obory zakončené závěrečnou zkouškou:

23-51-H/01 strojní mechanik

26-52-H/01 elektromechanik pro zařízení a přístroje

ČŠI ve své zprávě v roce 2011 uvádí, že škola si klade za cíl zachovat v maturitních oborech zaměření na chemii, elektrotechniku a automatizaci, v učňovských oborech zaměření na obory strojní a elektrotechnické. Tento cíl se škole daří plnit. Druhým cílem je zvyšovat

zájem veřejnosti o vzdělávací obory ve škole – v souvislosti s průmyslovou historií města Kralupy nad Vltavou. Tento druhý cíl se zcela nedaří naplňovat, neboť zájem žáků klesá, ačkoli se vedení školy snaží o účelnější propagaci školy. Zpráva z roku 2011 uvádí, že „negativní vliv má také nestálost trhu práce v regionu v zaměřených oborech. Pozitivně lze hodnotit, že vedení školy se snaží tento jev eliminovat navázáním oficiální spolupráce s řadou partnerů v rámci tzv. „Deklarace o spolupráci“, která byla schválena na schůzce vedení školy s představiteli podniků a drobných zaměstnavatelů v regionu, zástupců Úřadu práce v Mělníku a Okresní hospodářské komory v Mělníku. Z této deklarace vyplývá, že zmíněné subjekty se zaměří na poskytování konkrétní pomoci při zajištění odborné přípravy, poskytnutí personální pomoci při zajištění odborné přípravy prostřednictvím vlastních specialistů a odborníků, zapojí se do organizace samostatné odborné činnosti studentů v podobě odborných konzultantů, podpoří přípravu odborných učitelů a budou se na ní podílet.“

Největší zájem projevují zájemci o studium oboru mechanik elektrotechnik, který studuje téměř třetina žáků, nejmenší zájem je o chemické obory analýza potravin a chemik operátor – farmaceutická výroba. Ve školním roce 2015/2016 se neotevřel díky malému zájmu ani jeden z nich. Nabídka akreditovaných studijních oborů se v posledních 5 letech obměnila a rozšířila, původně se zde nabízely pouze 2 obory. I přes rozšíření nabídky studijních oborů však nedošlo k nárůstu zájemců o studium na této škole.

Z uvedených oborů můžeme snadno odvodit, že školu navštěvují především chlapci. Několik málo dívek studuje chemické obory a ojediněle najdeme dívky i v oboru informační technologie.

Kvůli celkovému nedostatku žáků jsou první ročníky rozděleny pouze na maturitní a učňovské, nikoli oborově. Společně absolvují výuku českého jazyka, matematiky, cizího jazyka, tělesné výchovy a občanské nauky. Jsou rozděleni pouze na oborové předměty.

Jak již bylo zmíněno, vyučování je rozděleno do teoretického a praktického vyučování. Doba, kterou žáci tráví na praxi, je různá dle oborů, zpravidla je to ale 6-10dní v měsíci. Během studia absolvují žáci praxi jak přímo ve škole – školní dílny, laboratoře či počítačové učebny, tak přímo u potenciálních zaměstnavatelů. Aby toto bylo možné skloubit, probíhá zde výuka v tzv. lichých a sudých týdnech.

Podíl žáků studující maturitní obory a učňovské obory je přibližně 3:2. Na maturitní obory se hlásí žáci s průměrným prospěchem a většinou bezproblémovým chováním na ZŠ, na učňovské obory jsou víceméně přijímáni žáci s podprůměrnými výsledky na základních či speciálních školách a problémové chování není výjimkou.

Domnívám se, že právě velké množství žáků s problémovým chováním přijímaných do učňovských oborů vrhá špatné světlo na celkovou pověst školy. Podle výchovné poradkyně přichází každý rok průměrně 20% dětí, které již měly problémy s chováním na základní škole. Bohužel bez těchto žáků by škola mohla být uzavřena. Právě s těmito problémovými žáky je nutná intenzivnější a odbornější práce v oblasti morálních a pracovních hodnot a životních postojů.

8. Školní dokumenty v SOŠ a SOU Kralupy n/Vlt.

Školní dokumenty jsou nezbytným nástrojem v boji proti nežádoucímu chování. K tématu rizikového chování mají vztah 3 dokumenty a to školní řád, minimální preventivní program a v neposlední řadě také školní vzdělávací program. Jako doplňkové dokumenty pro potřebu této práce byly využívány zprávy České školní inspekce a výroční zprávy školy.

Obsahem těchto dokumentů ve vztahu k tématu této práce se budu zabývat v této podkapitole.

8.1 Školní řád

Důležitým dokumentem, který má pomoci dodržovat zásady slušného chování a pomoci předcházet výskytu rizikového chování žáků případně projevům sociálně patologických jevů ve škole je školní řád.

Školní řád je povinným dokumentem každé vzdělávací instituce dle §28 zákona číslo 561/2004Sb o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

Obsahem školní řádu SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou je úvod, základní práva a povinnosti žáků a zákonných zástupců nezletilých (případně i zletilých) žáků, zásady chování ve školním areálu, při činnostech organizovaných školou a na veřejnosti, upravuje docházku do vyučování, provoz a vnitřní režim školy, žákovské služby a způsoby spolupráce školy a zákonných zástupců. Obsahuje také hodnocení výsledků vzdělávání a chování žáků – klasifikace, zásady hodnocení, výchovná opatření. Součástí je též část pojednávající o individuálním vzdělávacím plánu žáka a stipendijní řád pro učňovské obory.

Předmětem mého studia pro potřebu této práce byla jen část školního řádu týkající se chování, docházky do školy a její omlouvání, hodnocení chování žáků, výchovná opatření a také stipendijní řád.

Školní řád ze dne 16. 11. 2017, který je platný od 20. 11. 2017 ošetřuje možnost výskytu rizikového chování v následujících odstavcích takto:

Odstavec II – Základní práva:

- na informace a poradenskou pomoc školy nebo školského poradenského zařízení v záležitostech týkajících se vzdělávání podle zákona č. 561/2004 Sb.
- na zajištění bezpečnosti a ochranu zdraví při činnostech souvisejících s výchovou a vzděláváním 8. na ochranu před sociálně patologickými jevy a před projevy diskriminace, nepřátelství nebo násilí
- na poskytnutí pomoci v případě, že se ocitne v nesnázích nebo má problémy osobní, rodinné či výukové
- využívat konzultačních hodin třídního učitele, výchovné poradkyně
- na zvláštní péči v odůvodněných případech (jakékoli onemocnění, zdravotní postižení, zdravotní či sociální znevýhodnění apod.)
- podle potřeby využívat pomoci výchovné poradkyně a školní metodičky prevence

Odstavec III – Základní povinnosti zletilého žáka

- řádně docházet do školy a řádně se vzdělávat
- při odpovědi nebo rozhovoru s učitelem či jiným zaměstnancem školy se chovat a vystupovat slušně a ukázně
- dokládat důvody své nepřítomnosti ve vyučování v souladu s podmínkami stanovenými tímto školním řádem

Zákonní zástupci nezletilého žáka jsou povinni:

- zajistit, aby žák docházel řádně do školy
- na vyzvání ředitele školy se osobně zúčastnit projednávání závažných otázek týkajících se vzdělávání žáka
- informovat školu o změně zdravotní způsobilosti, zdravotních obtížích žáka nebo jiných závažných skutečnostech, které by mohly mít vliv na průběh vzdělávání
- dokládat důvody nepřítomnosti žáka ve vyučování v souladu s podmínkami stanovenými tímto školním řádem

Odstavec IV – Chování žáka v SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou, při činnostech organizovaných školou, na veřejnosti a při vícedenních akcích pořádaných školou:

- ve škole i mimo školu dodržují žáci pravidla slušného chování a dbají na dobré občanské soužití
- žák se chová slušně a přátelsky ke spolužákům a ostatním žákům
- o malých a svačinových přestávkách je zakázáno opouštět budovu školy bez souhlasu učitele a dílny bez souhlasu učitele odborného výcviku
- areál školy smějí žáci opouštět pouze ve volné hodině nebo o polední přestávce; tato doba je považována za přerušeni výuky, a tudíž za ně škola mimo areál nenes zodpovědnost
- žáci se aktivně účastní vyučování a nenarušují nevhodně průběh vyučovacích hodin
- o přestávkách se mohou volně pohybovat po budově školy, musí přitom dodržovat pravidla slušného chování a bezpečnosti
- do školy nesmí žáci nosit předměty, které by mohly ohrozit zdraví, způsobit úraz nebo ohrožovat mravní výchovu svoji i spolužáků
- ani o přestávkách není dovoleno hrát karetní a jiné hazardní hry
- v areálu školy i při akcích pořádaných školou je žákům zakázáno užívat návykové látky (včetně tabáku a alkoholu), propagovat, přinášet, nabízet, zprostředkovávat, prodávat, opatřovat a přechovávat OPL
- žákům je zakázáno přinášet do vyučování věci ohrožující jejich bezpečnost a zdraví (např. zbraně, laserová ukazovátka apod.)
- žáci nesmějí používat fotografické přístroje, přehrávače (MP3) a jiná elektronická zařízení

Odstavec V – Docházka do vyučování:

- povinností žáka je docházet do školy pravidelně a včas, podle stanoveného rozvrhu se účastnit vyučování ve všech povinných a volitelných předmětech
- na časté pozdní příchody do výuky (více než 3 za klasifikační období) bez vážného důvodu (např. zpoždění spojů) je pohlíženo jako na porušení povinností žáka a je podkladem pro udělení výchovných opatření
- bez souhlasu učitele nesmí žák odejít z vyučování
- žák má zakázáno vstupovat do areálu školy a na provozní pracoviště pod vlivem OPL
- zletilému žákovi je povoleno vlastní uvolnění a vlastní omluvení absence z osobních důvodů maximálně jedenkrát za čtvrtletí

- nemůže-li se žák zúčastnit vyučování z důvodů, které nemohl předem předvídat, je zákonný zástupce žáka (u zletilých žák sám) povinen nejpozději do 3 kalendářních dnů od počátku jeho nepřítomnosti písemně či elektronicky prostřednictvím webové aplikace Bakaláři sdělit třídnímu učiteli nebo učiteli odborného výcviku důvody nepřítomnosti
- nad 3 dny nepřítomnosti je v odůvodněných případech (např. podezření ze záškoláctví) nutné lékařské potvrzení
- za neomluvenou absenci jsou žákovi udělena kázeňská opatření takto:
1-2 neomluvené hodiny – NAPOMENUTÍ třídního učitele/učitele odborného výcviku
3-10 neomluvených hodin – DŮTKA třídního učitele/učitele odborného výcviku
11-25 neomluvených hodin – DŮTKA ředitele školy
více než 25 neomluvených hodin – podmíněné vyloučení ze školy

Toto taxativní určení kázeňských opatření za neomluvenou absenci je doporučením a může být na návrh pedagogické rady v odůvodněných případech s individuálním přístupem změněno.

Odstavec VIII. – Spolupráce školy s rodiči žáků:

- rodiče nebo zákonní zástupci žáků mají právo se informovat na prospěch, docházku a chování svého dítěte prostřednictvím webové aplikace Bakaláři (elektronická třídní kniha, elektronická žákovská knížka, elektronická komunikace rodič – učitel, rodič – vedení školy), do níž obdrží na začátku studia svého dítěte přístupová jména a hesla, a též u jednotlivých vyučujících, třídního učitele a učitele odborného výcviku při rodičovských třídních schůzkách nebo během školního roku na základě předběžné dohody s nimi
- pro rodiče nebo zákonné zástupce žáků jsou pořádány třídní schůzky 2 x ve školním roce, pro rodiče nebo zákonné zástupce žáků 1. ročníků 3 x ve školním roce
- rodiče nebo zákonní zástupci žáků mají právo využívat pomoci výchovné poradkyně a školní metodičky prevence

Odstavec IX. – Hodnocení výsledků výuky a chování žáků:

- kázeňská opatření se ukládají, jestliže se žák proviní proti školnímu řádu a ostatním vnitřním řádům, předpisům a pokynům, proti zásadám soužití, mravním normám společnosti nebo narušuje-li činnost kolektivu (pro žáka nemají právní důsledky)

Podle závažnosti zaviněného porušení povinností stanovených školním řádem se uděluje tato kázeňská opatření:

- napomenutí třídního učitele/učitele odborného výcviku – při jednorázovém porušení školního řádu nebo za 1 – 2 neomluvené hodiny
- důtka třídního učitele/učitele odborného výcviku – při opakovaném nebo závažném porušení školního řádu nebo za 3 – 10 neomluvených hodin
- důtka ředitele školy – při stálém nebo hrubém porušení školního řádu nebo za 11 - 25 neomluvených hodin
- podmíněné vyloučení ze školy – za závažné zaviněné porušení povinností stanovených zákonem č. 561/2004 Sb. nebo školním řádem, za zvláště hrubé slovní a úmyslné fyzické útoky žáka vůči pracovníkům školy, za více než 25 neomluvených hodin nebo za první porušení školního řádu ohledně OPL
- vyloučení ze školy – po udělení podmíněného vyloučení ze školy po opakovaném přestupku školního řádu nebo porušení povinností stanovených zákonem č. 561/2004 Sb. nebo za opakované porušení školního řádu ohledně OPL.

Doplňek řádu č. 1 – Stipendijní řád - Podmínky přiznání stipendia:

- žák nemá v daném měsíci neomluvenou absenci
- chování žáka je za příslušné období hodnoceno stupněm velmi dobré a není mu uloženo kázeňské opatření (vyjma napomenutí a důtky třídního učitele nebo mistra odborného výcviku)
- v případě, že je se žákem vedeno správní řízení ve věci výchovného opatření „podmíněné vyloučení“ nebo „vyloučení žáka ze školy“, výplata se neprovádí, počínaje zahájením správního řízení
- v případě podmíněného vyloučení žáka ze školy se stipendium nevyplácí po dobu trvání zkušební lhůty.

Zhodnocení školního řádu:

Z jednotlivých bodů ve školním řádu, jejich prezentace a důrazem na detail a přesnost formulací, jakým je školní řád napsán lze usuzovat, že škola má mnoho zkušeností s rizikovým chováním. Ve srovnání se staršími verzemi školního řádu jsou určité body více propracovány a některé body byly postupně doplňovány podle situace, která ve škole právě nastala, a došlo tak k nutnosti ji dále zohlednit a zapracovat do tohoto dokumentu.

Za zmínku zajisté stojí podrobné zpracování situací, kdy žák smí opustit areál školy – dochází tak k velkému omezení, kdy mohou žáci zneužívat návykové látky, především cigarety. Dále je zcela na místě zdůraznění, že žák nesmí narušovat průběh vyučovacích hodin.

Kladem tohoto řádu je podrobné určení věcí, které nesmí být do školy přineseny, žákům jsou zde určeny i sankce za porušení školního řádu. Pozitivní hodnocení si zaslouží i za doplněk – stipendijní řád, který je pro mnohé žáky velmi motivační.

Komunikace a spolupráce s rodiči probíhá standartním způsobem jako v jiných školách, prostřednictvím elektronické žákovské knížky, třídních schůzek a elektronické pošty. Ve škole se neosvědčila telefonická komunikace s rodiči, rodiče nebrali telefonické hovory jako směrodatné.

Domnívám se, že školní řád v podobě, kterou má v současné době, sice není dokonalým dokumentem, ale obsahuje mnoho částí, které by měly být eliminací rizikového chování žáků prospěšné.

8.2 Školní vzdělávací program

Školní vzdělávací program (dále jen ŠVP) je dokument zpracovaný podle rámcového vzdělávacího programu pro daný obor. ŠVP si zpracovává sama škola a tento dokument může dle svých potřeb upravovat. Tento dokument je tím jedním z možných dokumentů, kam škola může zakomponovat body, které mohou napomoci řešení problémů s rizikovým chováním žáků školy.

Žáci mají dle ŠVP získat klíčové i odborné kompetence, mezi které patří i „dovednosti, postoje a hodnoty, které jsou důležité pro osobní rozvoj jedince, jeho aktivní zapojení do společnosti a pracovní uplatnění. Jsou univerzálně použitelné v různých situacích. Ve výuce se neváží na konkrétní vyučovací předměty, lze je rozvíjet prostřednictvím všeobecného i odborného vzdělávání, v teoretickém i praktickém vyučování, ale i prostřednictvím různých dalších aktivit doplňujících výuku, kterých se žáci sami aktivně účastní.“ Z daného vyplývá, že postoje a hodnoty mají být formovány v různých předmětech školní výuky, jejichž obsah by měl být provázán a také jednotlivé výstupy mají mít určitou návaznost.

Pro studium ŠVP na této škole bylo vybráno nejnověji zpracované ŠVP pro obor Analýza potravin platný od 4.9.2017. Ačkoli má škola zpracovány ŠVP pro všechny své obory, liší se více méně pouze v odborných částech vzdělávání. Společně jsou všechny obory vzdělávány v českém a cizím jazyce, matematice, společenských vědách, dějepise a tělesné výchově. Právě do těchto společných předmětů by měla být zakomponována strategie proti vzniku nežádoucího chování a získávání kompetencí tak, aby žáci nesli zodpovědnost za své chování. Zde je také prostor pro utváření životních postojů a názorů, také získání vědomostí o rizikovém chování a jeho důsledcích.

V tomto dokumentu je uvedeno, že ve vztahu k rizikovému chování je u žáků nutné posilovat mimo jiné především tyto kompetence:

- komunikativní - srozumitelně formulovat a obhajovat své názory a postoje, vhodně při tom reagovat na partnera v diskusi
- personální a sociální - uvědomovat si a odhadovat důsledky svého chování a jednání
- občanské - jednat odpovědně, samostatně a iniciativně ve vlastním i veřejném zájmu, dodržovat zákony a respektovat práva a osobnost druhých lidí, jednat v souladu s morálními principy a zásadami slušného chování, vystupovat proti intoleranci, xenofobii, rasismu, diskriminaci, násilí, vandalismu a ničení životního prostředí

Zmíněné kompetence mají žáci získávat v jazykovém vzdělávání, společenskovedním vzdělávání, vzdělávání ke zdraví a to následujícím způsobem:

„Jazykové vzdělávání: Je zaměřeno především na rozvoj komunikativních dovedností žáků, učí je kultivovaně se vyjadřovat ústně i písemně v českém jazyce. ... Na základě získaných znalostí jsou žáci schopni respektovat kulturu a tradice odlišných zemí. Umožňuje

žákům komunikovat s lidmi různých národností a ras, vytváří pocit kosmopolitismu. Je realizováno zejména v předmětech český jazyk a literatura, anglický jazyk a německý jazyk.

Společenskovední vzdělávání: Vede žáky k přípravě na aktivní občanský život v demokratické společnosti. Učí je formovat postoje proti snadné manipulaci a intoleranci. Působí na pozitivní ovlivňování hodnotové orientace žáků tak, aby byli slušnými lidmi a informovanými občany svého státu. Učí je vážit si demokracie a svobody, respektovat lidská práva, kriticky posuzovat skutečnost kolem sebe, vážit si života a hodnot lidské práce, stát se ochotnými řídit se uznávanými zásadami a normami lidské společnosti, získávat a kriticky hodnotit informace z různých zdrojů, orientovat se v masmédiích. Utváří jejich kladný vztah k materiálním a duchovním hodnotám. Rozvíjí duchovní život. Učí je klást si v životě praktické otázky filozofického a etického charakteru, hledat na ně s ostatními i se sebou samým odpovědi. Vede je k uvědomění si vlastní identity, kritickému myšlení. Učí je chápat význam sebepoznání a sebevýchovy, jednat odpovědně a přijímat důsledky svého jednání, žít čestně. Je realizováno zejména v předmětech základy společenských věd a dějepis.

Estetické vzdělávání: Vychovává žáky ke sdělnému jazykovému projevu, podílí se na rozvoji jejich duchovního života a přispívá ke kultivaci člověka. Systém kulturních hodnot pomáhá formovat postoj žáků. Vede je k utváření kladného vztahu k materiálním a duchovním hodnotám, k jejich ochraně. Je realizováno zejména v předmětech český jazyk a literatura a základy společenských věd.

Vzdělávání pro zdraví: Vede žáky k získávání základních informací o zdravém životním stylu (zdravé stravování, sport, relaxace) a o škodlivých návycích a závislostech vedoucích k poškození zdraví. V tělesné výchově se usiluje zejména o výchovu pro celoživotní provádění pohybových aktivit a sportu a rozvoj pozitivních vlastností osobnosti žáka. Získané dovednosti mají žáci možnost uplatnit v každodenním životě i po skončení studia. Tělesná výchova napomáhá rozvoji zdravého životního stylu a podporuje tělesně-duševní pohodu. Žáci jsou vedeni ke kladnému vztahu k pohybovým aktivitám a radosti ze sportu. Učí se jednat v duchu fair play. Je realizováno zejména v předmětu tělesná výchova.“ (ŠVP, 2017)

Předmět Český jazyk a literatura se podílí na rozvoji většiny klíčových kompetencí, zejména kompetencí:

- komunikativních (obhajovat své názory a postoje)

- personálních a sociálních (uvědomovat si a odhadovat důsledky svého chování a jednání, přispívat k vytváření vstřícných mezilidských vztahů, spolupracovat a podílet se aktivně na týmové práci, respektovat práci vlastní i druhých)
- občanských (respektovat práva a osobnost druhých lidí, jednat v souladu s morálními principy a zásadami slušného chování, vystupovat proti intoleranci, xenofobii, rasismu, diskriminaci, násilí, vandalismu a ničení životního prostředí)

Do výuky českého jazyka a literatury jsou začleněna průřezová témata občan v demokratické společnosti (výchova k demokratickému občanství, slušnost, zdvořilost, kritické myšlení, naslouchat druhým a respektovat je, aktivní účast v diskusích, formulovat a obhajovat své názory, orientace v masmédiích, jejich využívání, schopnost odolávat myšlenkové manipulaci, hledat kompromisy) a člověk a svět práce (zodpovědnost za vlastní život, aktivní pracovní život)

V předmětu Základy společenských věd se žák učí ctít život jako nejvyšší hodnotu a uvědomuje si odpovědnost za vlastní život. Je veden k respektu osobnosti jiných lidí, dodržování pravidel chování. Je veden proti nesnášenlivosti, xenofobii a diskriminaci, vandalismu, manipulaci a ověřování si informací. Předmětem se prolínají všechna průřezová témata. Žáci jsou vedeni k vytváření demokratického klimatu ve škole (přátelské vztahy mezi učiteli, žáky a rodiči a mezi žáky navzájem).

Předmět Tělesná výchova obsahuje získávání kompetence péče o fyzické a duševní zdraví. V rámci průřezového tématu Člověk a životní prostředí jsou žáci vedeni k pochopení problematiky ekologie člověka (vlivu prostředí na lidské zdraví, ochraně zdraví, problematice drog, významu zdravé životosprávy a zdravého životního stylu).

Zhodnocení ŠVP pro obor Analýza potravin:

V osnovách některých výše zmíněných předmětů můžeme najít přesnou charakteristiku učiva a konkrétní přínos související s rozvojem klíčových kompetencí a průřezových témat, která předpokládají pozitivní vliv na hodnoty a postoje žáků a mít tak dobrý vliv na snižování výskytu sociálně patologických jevů ve škole.

Po detailním zkoumání obsahu ŠVP pro obor Analýza potravin jsem došla k závěru, že do tohoto dokumentu by bylo možné zapracovat problematiku rizikového chování žáků

daleko efektivněji. V předmětu základy společenských věd by bylo vhodné začlenit více aktivit pro prevenci šikany a jiné formy násilného chování a rizikového sexuálního chování.

Zcela zde chybí začlenění prevence zneužívání návykových látek, které by mohlo být začleněno do učiva jak základů společenských věd, tak do základů biologie a ekologie, případně do hodin chemie.

Nezařazení těchto témat do výuky je podle vedení školy způsobeno malou časovou dotací na výuku daných předmětů a ty pak nejsou schopné dané učivo obsáhnout. Považuji za nešťastné, že ve středním vzdělávání všeobecně chybí prostor pro zařazení předmětů výchova ke zdraví a výchova k občanství tak, jak je tomu na základních školách. V souhrnu má toto ŠVP rezervy, které by bylo možné k prevenci rizikového chování využít.

8.3 Minimální preventivní program

Minimální preventivní program (dále jen MPP) je „ základní nástroj prevence v resortu školství, mládeže a tělovýchovy. Je komplexním systémovým prvkem v realizaci preventivních aktivit ve všech typech školských zařízení. Jeho realizace je pro každou školu a každé uvedené školské zařízení závazná a podléhá kontrole České školní inspekce. (...) Minimální preventivní program je pravidelně jednou ročně vyhodnocován. Sledována je celková účinnost minimálního preventivního programu (do jaké míry bylo dosaženo stanovených cílů) i jeho průběh (jak program postupoval). Měřena je také efektivita jednotlivých aktivit, které byly v rámci minimálního preventivního programu realizovány.“ (Čj.: 14514/2000 – 51, Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže)

MPP SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou (dostupný na webových stránkách školy) pro školní rok 2016/2017 uvádí, že „na základě studia prostředí školy, dlouhodobého sledování situace v jednotlivých třídách, konzultací s ostatními pedagogickými i nepedagogickými zaměstnanci školy a provedením anonymních dotazníků jsme dospěli k závěru, že je důležité program zaměřit především na:

- záškoláctví
- kouření tabáku a marihuany

- šikanu a jiné formy násilného a rizikového chování – hlavně vandalismus a vulgární projev, kyberšikanu

Výraznými problémy ve škole se nejeví:

- patologické hráčství
- rasismus, xenofobie, intolerance
- sexuální rizikové chování
- rizikové sporty

Minimálně problematickými jsou:

- rizikové chování v dopravě
- poruchy příjmu potravy
- negativní působení sekt

Dlouhodobým cílem minimálního preventivního programu školy je ochrana žáků před sociálně negativními jevy, rozvíjení schopnosti komunikace, samostatného rozhodování a posilování zdravého sebevědomí, rozvoj zdravého životního stylu, maximálně zvýšit informovanost našich žáků o nebezpečí, které vyplývá z různých závislostí, motivovat je pro zájmovou činnost, ke sportu, k profesním znalostem a jejich zdokonalování, působit hlavně na žáky prvních ročníků a pomoci jim při přechodu do jiného prostředí a začlenění se do kolektivu a vytvoření zdravé třídy. Žáci do prvních ročníků přicházejí také již s různými zkušenostmi s alkoholem, kouřením, dokonce i marihuanou.

Aktivity MPP směřované k pedagogům na získávání potřebných kompetencí pro práci s rizikovým chováním žáků byly ve školním roce 2016/2017 celkem tři. Všichni pedagogové se zúčastnili workshopu pořádaného firmou Semiramis na Téma drogy a jejich projevy na dětech. Ostatních aktivit zaměřených na šikanu a primární prevenci rizikového chování se zúčastnila metodička prevence a výchovná poradkyně.

Aktivity směřující k dětem byly dle MPP prováděny přímo ve výuce (pro určité třídy a obory) dle následující tabulky č. 2 :

Tabulka 2 – Aktivity MPP pro žáky ve výuce.

Předmět	Probíraná témata
Český jazyk a literatura	morálka, charakter, extremismus, rasismus
Matematika	finanční matematika – dluhy, úroky, statistika
Anglický jazyk	multikulturalita, rasismus, xenofobie
Počítačové systémy Operační systémy Programování	počítačová kriminalita, zneužití osobních údajů, licence, autorská práva, bezpečný internet, ochrana dokumentů hacking, SW pirátství, bezpečnost práce s IT, kyberšikana
Základy společenských věd Dějepis	gender, rodina, rasismus, terorismus, domácí násilí, kriminalita, zneužívání ideologie, antisemitismus, xenofobie
Chemie, Základy farmakologie	zdravý životní styl, výživové poruchy, návykové látky, toxikomanie, civilizační choroby, nebezpečné látky pro životní prostředí
Tělesná výchova Základy biologie a ekologie Ekonomika	zdravý životní styl a výživa, finanční gramotnost, pracovně právní vztahy

V listopadu 2016 bylo pro rodiče žáků iniciováno setkání, kde byli seznámeni se současnou situací týkající se záškoláctví, kouření tabáku a marihuany a šikany. Následovala diskuse s ředitelem školy, ŠMP a VP.

Ve vyhodnocení MPP pro školní rok 2016/2017 je uvedeno, že v tomto školním roce bylo nejčastějším projevem rizikového chování záškoláctví, kouření tabáku, vandalismus a vulgární projev. Ojedinelý byl případ šikany a kyberšikany v 1. ročníku a přítomnost marihuany ve škole. Naopak nebylo nutné řešit případy rasismu, extremismu, gambling, netolismus, poruchy příjmu potravy, rizikové sexuální chování, týrání ani zneužívání dětí.

Zhodnocení minimálního preventivního programu:

Minimální preventivní program je podrobně zpracovaný dokument, který obsahuje informace z různých zdrojů, především zahrnuje výsledky sociometrického šetření ve třídách, dlouhodobé sledování situace, dotazníkového šetření u žáků i pedagogických pracovníků školy, na které reaguje sestavením návrhů a záměrů realizace preventivního programu konkrétním směrem. Celkově však tento dokument působí chaoticky a neuspořádaně, členění postrádá logiku, dohledat v něm žádané informace bylo obtížné. Nicméně po obsahové stránce je dokument dobře zpracovaný. Doporučovala bych jeho lepší propracování a sjednocení celkového pojetí dokumentu.

Za zmínku stojí především podrobně zpracovaný rozpis tematických bloků ve výuce. MMP dále obsahuje stanovení cílů, způsoby jejich dosažení, skladbu aktivit MPP pro jednotlivé cílové skupiny, evaluaci a přehled dokumentů k MPP. Obsahuje také krizové plány pro pedagogy, což je určitě přínosem, pokud je nutné řešit akutní problém.

Z evaluace MMP pro rok 2015/2016 vyplývá, že se i přes veškerou snahu nepodařilo zcela naplnit stanovené cíle a uskutečnit je, lze však ocenit i uskutečněné preventivní akce (například prevence zaměřená na právní odpovědnost, drogovou problematiku i kriminalitu).

8.4 Zprávy České školní inspekce

Pro potřeby této práce byly využity zprávy České školní inspekce (dále ČŠI) z roku 2011 a 2017.

Ve zprávě z roku 2011 je uvedeno, že „Výchovná poradkyně i metodik prevence účinně koordinují poradenské a preventivní činnosti a pedagogům i zákonným zástupcům zpřístupňují potřebné informace, kvalitně zajišťují informovanost vyučujících s výchovnými problémy na pravidelných poradách.“ V roce 2017 však zpráva naopak uvádí, že strategie práce se žáky se SVP je roztržitá a neucelená, systém podpurných opatření není propracovaný a cílený a dostatečně nezohledňuje potřeby žáků. U některých žáků škola nerealizuje doporučení stanovená školským poradenským zařízením, například pro ně nebyl vytvořen individuální vzdělávací plán, nebyl upraven obsah vzdělávání, organizace, hodnocení, metody a formy vzdělávání v souladu s doporučeními. Uvádí se, že nízká metodická podpora učitelů v oblasti uplatňování podpurných opatření ve výuce se odrazila ve sledovaných hodinách, kde zohledňování individuálních vzdělávacích potřeb žáků a systematické sledování jejich vzdělávacího pokroku nebylo zaznamenáno.

Ve zprávě z roku 2011 je uvedeno, že „negativem je zvyšující se počet žáků konajících komisionální zkoušku z důvodů hlavně velkého počtu zameškaných hodin“, zároveň ale uvádí, že škola dbá na prevenci a omezování rizikových situací. Zajišťování bezpečnosti žáků je funkční, účastníci vzdělávání jsou prokazatelně poučováni o dodržování bezpečnosti a ochrany zdraví. Prevence rizikového chování je koordinována školní metodičkou prevence, která postupuje podle minimálního preventivního programu a plánu práce na příslušný školní rok. Konkrétní preventivní aktivity stanovené v dokumentech vycházejí z potřeb školy,

strategie prevence sociálně patologických jevů a jsou zaměřeny na včasné podchycení a eliminaci rizikového chování. Realizované akce zvyšují účinnost minimálního preventivního programu, příkladem jsou adaptační pobyty pro žáky 1. ročníků SŠ, které škola organizuje ve spolupráci s externí agenturou nebo besedy pořádané společně s Policií ČR na témata prevence kriminality a protidrogové prevence.

Škole je vytýkána tedy zejména nesystémovost výchovného poradenství s negativním dopadem na podporu výuky žáků se SVP a vysoká absence žáků, především neomluvená, která zvyšuje neúspěšnost žáků v průběhu vzdělávání. Je doporučeno zlepšit kontrolní činnost v oblasti výchovného poradenství a podpory žáků se SVP.

Z daných zpráv vyplývá, že již ve školním roce 2010/2011 byla u žáků zjištěna velmi vysoká absence, která vede ke školní neúspěšnosti. Od roku 2011 také došlo ke zhoršení práce v oblasti výchovného poradenství, naproti tomu preventivní péče je prováděna podle minimálního preventivního programu a jeví se jako dostatečná, i když opět je zdůrazněná velmi vysoká absence žáků ve výuce.

9. Rizikové chování žáků v SOŠ a SOU Kralupy n/Vlt.

Nejzávažnější problémy v chování žáků SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou souvisí dle získaných dat se záškoláctvím, kouřením tabáku a marihuany, požívání alkoholu, agresí – zvláště pak vandalismem a vulgárními projevy, šikanou a kyberšikanou. V následujících podkapitolách se budu věnovat detailněji konkrétním druhům a podobám rizikového chování, které se dle získaných dat ve škole vyskytují.

9.1 Záškoláctví

Záškoláctví je na této škole asi nejzásadnějším problémem. Jak už bylo uvedeno v předchozích kapitolách, tento problém se ve škole vyskytuje minimálně 10 let.

Třídní učitelé SOŠ a SOU Kralupy se setkávají i s tím, že žák si vymyslí důvěryhodný důvod své absence, aby za její neomluvení nebyl potrestán. Žák například uvede, že jde k lékaři, ale v danou dobu je viděn pedagogem na zcela jiném místě. Pokud dojde ke konfrontaci s učitelem, část žáků přizná, že si důvod absence vymysleli. Příčiny této absence se shodují s příčinami uváděnými v teoretické části: obavy z hodnocení, nuda, či jiné možnosti trávení volného času.

Na středních školách obecně bývá problém s omlouváním absencí zejména ve vyšších ročnících, protože zde jsou žáci již plnoletí, tedy si mohou psát omluvenky sami. Aby nedocházelo k příliš vysoké absenci plnoletých žáků, mělo by být omlouvání zletilých žáků ošetřeno ve školním řádu školy.

Pro lepší představu míry výskytu záškoláctví uvádím v následujícím grafu počty trestů udělených pouze za neomluvenou absenci, pozdní příchody do vyučování a nedovolené odchody z výuky za 1. pololetí školního roku 2016/2017. Pro úplnost je nutno připomenout, že ve sledovaném školním roce školu navštěvovalo 135 žáků.

Tabulka 3. Počty trestů udělených za neomluvenou absenci za 1. pol. 2016/2017

Počty trestů udělených za neomluvenou absenci	
Napomenutí třídního učitele	6
Důtka třídního učitele	30
Důtka ředitele školy	12
snížený stupeň – 2	9
snížený stupeň – 3	8
podmínečné vyloučení	2

Konkrétní příklady důvodů záškoláctví ve škole jsou tyto (informace podané výchovnou poradkyní):

1. Chlapec (3. ročník obor informační technologie) od počátku studia bojuje se špatným prospěchem v praktických oborových předmětech. Dostává špatné známky a zadanou práci nechápe. Do odborného výcviku se bojí chodit, proto občas raději zůstává doma.

2. Chlapec (1. ročníku obor elektromechanik pro zařízení a stroje) ze zatím neznámého důvodu rodiče kryjí absenci žáka. Stále nosí omluvenky typu nevolnost, angína.

3. Dívka (4. ročník obor chemik operátor, plnoletá) přestěhovala se k příteli, který ji živí, neboť u rodičů již nemohla vydržet (podle svých slov). Nyní tráví dny doma, do školy nechodí s tím, že už to k maturitě nějak dotáhne.

9.2 Návykové látky - kouření tabáku a marihuany, zneužívání alkoholu

V případě žáků SOŠ a SOU Kralupy se jedná především o kouření tabáku, v menší míře pak o kouření marihuany. Časté je také zneužívání alkoholu u osob mladších 18let – především mimo školu o prázdninách a při víkendových akcích.

V současné době navštěvují školu žáci, kterých se prevence na základních školách v tomto směru příliš nedotkla, protože samozřejmost primární prevence se začala na základních školách rozvíjet až v posledních letech. Domnívám se, že i toto, může mít vliv na skutečnost, že již žáci prvních ročníků každé ráno postávají před školou a vychutnávají si cigaretu. Ke kouření využívají také obědovou přestávku a volné hodiny během dne.

V posledních šesti až osmi letech se ve škole začal objevovat i fenomén kouření marihuany. Podle několika žáků školy se stává, že po chodbách nebo při vstupu do třídy je cítit pach marihuany. Zvláště pak mezi žáky učebních oborů je několik pravidelných uživatelů marihuany.

Pro bližší představu uvádím údaje získané při pozorování žáků při obědové přestávce. Pozorování trvalo 4x 25 minut, byl zjištěn i přesný počet žáků, kteří ten den byli ve škole. V následující tabulce jsou uvedeny údaje z jednotlivých pozorování.

Tabulka 4 – Počty žáků využívající obědové přestávky ke kouření

Číslo pozorování	Počet žáků ve škole	Počet kouřících žáků	% kouřících žáků
1	93	45	48,4
2	105	49	46,7
3	89	39	43,8
4	97	46	47,4

Z vypočítaných dat je možno spočítat, že přibližně 47% žáků školy pravidelně kouří tabák. Vzhledem ke statistickým údajům (dostupných na stránkách ČSÚ), kdy v Česku kouří přibližně čtvrtina obyvatel starší 18 let, se jeví toto číslo jako alarmující.

Po prostudování všech dostupných materiálů je patrné, že ve směru prevence zneužívání návykových látek v SOŠ a SOU vedení školy situaci příliš neřeší. Nelze jí upřít snahu o zamezení zneužívání látek během vyučování, ať už zamezením příležitostí, tak zakoupením testerů na marihuanu a alkohol. V rámci minimálního preventivního programu škola zorganizovala několik přednášek na téma zneužívání návykových látek, ale domnívám se, že přednášky teenagerům nestačí.

9.3 Šikana

V SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou se vyskytuje mírnější forma šikany – zejména slovní či nepřímá. Slovní šikana se projevila zesměšňováním žáků, jsou v něčem odlišní. Nepřímá šikana se projevila neochotou spolužáků spolupracovat s určitým člověkem, či s ním sedět v lavici.

V SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou je šikana řešena ve spolupráci třídních učitelů, metodičkou prevence i výchovnou poradkyní. Škola se snaží o co nejrychlejší jednání a kontakt s rodiči. Bohužel někteří třídní učitelé nevědí, jak takovou situaci vyřešit citlivě s ohledem na oběť šikany, a to i přesto, že pro tuto příležitost má škola zpracovaný Krizový plán – v případě šikany a kyberšikany, který vychází z Metodického pokynu MŠMT.

Konkrétní případ šikany v SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou:

V minulých letech se terčem šikany stal chlapec – žák prvního ročníku oboru informační technologie s poruchou řeči a odlišným chováním od svých spolužáků – zvyky, názory, postoje. Jeho rodinné zázemí také nebylo ideální. Chlapec bydlel s otcem a jeho partnerkou, matka měla se synem soudně zakázaný styk. Chlapec byl terčem posměchu a zesměšňování ze strany spolužáků. Případ se podařilo vyřešit díky včasnému zásahu třídní učitelky a metodičky prevence.

9.4 Kyberšikana

V SOŠ a SOU se dle učitelů objevilo několik případů kyberšikany a to zveřejnění intimních fotek s upraveným obsahem, preposílání těchto fotosouborů mezi žáky několika tříd. Za toto chování byl žákům udělen kázeňský postih – důtka třídního učitele a důtka ředitele školy.

Konkrétní příklad kyberšikany:

Dívka ve druhém ročníku oboru chemik operátor zaslala svou intimní fotografii svému příteli, žákovi třetího ročníku oboru informační technologie. Po rozchodu tento chlapec rozeslal dále upravenou fotografii svým spolužákům ve třídě, kteří tuto fotografii dále šířili a ukazovali i žákům dalších tříd. Případ byl zachycen metodičkou prevence a řešen s rodiči žáků. Bylo uděleno několik postihů chování – třídní a ředitelské důtky.

9.5 Agrese – vandalismus a vulgární projev

V SOŠ a SOU Kralupy se z dříve uvedených druhů agrese ve větší míře objevuje fyzická pasivní přímá agrese a verbální aktivní přímá a nepřímá agrese. Jedná se převážně

o vzájemné ničení majetku mezi žáky jedné třídy, často však dochází k ničení majetku školy, zejména pak ničení šatních skříněk. Ty jsou ničeny zejména z důvodu zapomínání či ztráty klíčů, msty či z nudy v době volných hodin.

Verbální agrese je namířena nejen směrem od žáka k žákovi, ale stále častěji směrem k pedagogům školy. Konkrétní příklad vulgárního chování, který byl probírán na fokusní skupině, na přání pedagogů nebudu popisovat.

10. Školní poradenské pracoviště v SOŠ a SOU Kralupy n/Vlt.

V SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou je součástí ŠPP pouze ředitel školy, výchovný poradce a školní metodik prevence. Školního psychologa ani speciálního pedagoga zde nemají ani na částečný úvazek.

Vzhledem k tomu, že ve školském zákoně ani souvisejících vyhláškách není uvedeno, jak často se mají členové ŠPP scházet, schází se členové komise v SOŠ a SOU Kralupy dle potřeby, nejsou zde stanoveny žádné pevné termíny schůzek. Se školským poradenským pracovištěm také spolupracují třídní učitelé. Problémy, které jsou podle slov výchovné poradkyně řešeny nejčastěji, jsou záškoláctví, problémové chování a školní neúspěšnost žáků.

Školské poradenské pracoviště také v případě potřeby může informovat OSPOD a dát tak podnět k zahájení šetření, případně podnět sociální pracovníci ke konání případové konference. Výchovná poradkyně SOŠ a SOU uvádí, že v posledních letech nebylo nutné OSPOD kontaktovat. Při řešení problému, který by si toto opatření žádal, byl už žák plnoletý.

10.1 Výchovná poradkyně

Výchovná poradkyně se zejména zabývá problémovým chováním žáků (řeší především záškoláctví, vandalismus, šikanu) a také spoluprací se školským poradenským zařízením, dále pak vedením evidence žáků se speciálními potřebami a zajišťuje metodickou podporu učitelům k vypracování individuálních vzdělávacích plánů. Výchovná poradkyně je zároveň třídní učitelkou a také ve vyučování pracuje na plný úvazek. Domnívám se, že to představuje obrovské nároky a zátěž a není tedy možné vykonávat tyto tři pozice současně tak, aby bylo vyhověno všem požadavkům bez výhrad. Bohužel v současné situaci nemá škola jiné východisko jak službu výchovného poradce zabezpečit.

Dle výše uvedených zpráv ČŠI je tato agenda vedena roztržštěně a neuceleně. Dochází tak k nedodržování stanovených postupů a žákům není poskytována dostatečná podpora.

Výchovná poradkyně zastřešuje jednání výchovné komise. Dle získaných informací se v SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou výchovná komise schází v průměru 2-3x za čtvrtletí, avšak za první pololetí školního roku 2017/2018 bylo nutné ji svolat pouze jedenkrát v listopadu – řešil se případ záškoláctví.

10.2 Školní metodik prevence

Školní metodička prevence (dále ŠMP) je zároveň třídní učitelkou a učitelkou odborných předmětů na plný úvazek. Souběh všech těchto činností představuje velkou zátěž a časovou náročnost, bohužel škola nemá jiné východisko, jak zabezpečit funkci školního metodika prevence.

Vykonává především metodické a koordinační činnosti související s realizací minimálního preventivního programu školy, prevenci záškoláctví, násilí, závislostí, vandalismu, sexuálního zneužívání, zneužívání sektami, metodické vedení pracovníků v oblasti prevence rizikového chování, pomoc při zapojování a integraci cizinců, koordinaci spolupráce s orgány státní správy a samosprávy.

ŠMP dále vykonává informační a poradenskou činnost a to jak směrem k učitelům, tak k žákům a jejich rodičům. Směrem k učitelům je jeho práce zaměřená na poskytování podkladů třídním učitelům pro práci s třídním kolektivem, například v třídnických hodinách, pro vytváření dobrého třídního klima. Může doporučit i širokou škálu metod vedoucí ke vzniku a upevnění partnerských a kamarádských vztahů, schopnosti kooperace, týmové spolupráci, komunikačních schopností. Poskytuje pomoc se sociometrickým dotazníkem, organizuje různé workshopy a školení pro potřeby pedagogů v oblasti práce s dětmi.

Žákům je ŠMP k dispozici v situaci, pokud se žák sám rozhodne vyhledat jeho pomoc, pokud určitou situaci nezvládá, či zajišťuje preventivní programy ve třídách.

Dle závěrů ČŠI z května 2017 je prevence rizikového chování zajišťována v souladu s minimálním preventivním programem, který vychází z potřeb školy a strategie prevence sociálně patologických jevů je zaměřena na včasné podchycení a eliminaci rizikového chování. Realizované akce zvyšují účinnost minimálního preventivního programu.

10.3. Školní psycholog a speciální pedagog

SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou nevyužívalo a nevyužívá služeb školního psychologa. Ze sdělení výchovné poradkyně vyplývá, že je to z důvodu velké finanční náročnosti a také malého počtu žáků ve škole.

SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou nevyužívá služeb školního speciálního pedagoga a to také z finančních a personálních důvodů.

11. Třídní učitel a třídnické hodiny v SOŠ a SOU Kralupy n/Vlt.

11.1 Třídní učitel

V SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou působí ve školním roce 2017/2018 celkem 7 třídních učitelů. Jedná se o 4 muže a 3 ženy, kteří kromě jednoho pedagoga pracují ve škole více než 5 let, čtyři z nich dokonce více než 10 let. Za dobu svého působení ve školství vedou minimálně svou druhou třídu, opět mimo jednoho pedagoga, ten nyní vede svou úplně první třídu. Pět učitelů věnuje práci na třídnických záležitostech 1-2 hodiny času týdně, zbývající dva o něco více, přibližně 2 – 3 hodiny týdně.

Všichni třídní učitelé se shodli na tom, že náplň práce třídního učitele obnáší - řazeno dle preferencí učitelů:

- rozpoznání problémů ve třídě (chování i prospěch žáků)
- komunikace s rodiči
- řešení absence žáků
- poskytování pomoci žákům, kteří ji potřebují
- vytváření pocitu důvěry ve třídě
- vytváření bezpečné atmosféry ve třídě
- administrativní úkony

Při rozhovorech s třídními učiteli mě také zajímalo, kolik času při výuce tráví ve svých třídách, což popisuje tabulka č. 2. Pro udržení anonymity jsou učitelé očíslováni náhodně čísly 1-7. Je žádoucí si připomenout, že týdenní úvazek učitele na střední škole je 21 hodin přímé pedagogické činnosti, za 14 dní tedy 42 hodin.

Tabulka 5 – Počet hodin, které třídní učitelé stráví ve své třídě za 14 dní

Učitel	Počet hodin ve třídě za 14 dní (ze 42hod)
Učitel 1	8 / 0
Učitel 2	29/ 0
Učitel 3	6
Učitel 4	4
Učitel 5	9/ 0
Učitel 6	4
Učitel 7	6

Jak už bylo řečeno v předchozích kapitolách, výuka je rozdělena do lichých a sudých týdnů. Měrnou jednotkou tedy bude období 14 dnů, tedy celkem 10 pracovních dnů. V době praxe většina učitelů se svou třídou nepřijde do styku vůbec (3 – 4 dny). Ve skupině chemiků naopak třídní učitelka vede praxe, tudíž s nimi je v kontaktu celou dobu praxí. Pokud vezmeme zbytek času, tedy 6-7 dní, stráví v těchto třídách třídní učitelé přibližně 4 vyučovací hodiny. Průměrně tak stráví každý třídní učitel 2 vyučovací hodiny týdně. Není ovšem výjimkou, že pokud je třída složena z žáků několika oborů, část této třídy pak neučí vůbec. Pokud se liší počet odučených hodin v jednotlivých skupinách, je toto vyznačeno lomítkem mezi čísly.

Pouze dva třídní učitelé vnímají dobu, kterou stráví ve své třídě, za nedostačující, ostatní učitelé ji považují za dostatek prostoru pro svou práci třídního učitele. Zároveň jen jeden z učitelů přiznává, že někdy řeší při běžných hodinách třídnické záležitosti jako je omlouvání absence.

Všichni z dotázaných zároveň považují svou práci třídního za dostatečnou, na druhou stranu 5 z nich uvádí, že vyšší odměna za práci třídního učitele by je motivovala k lepší práci. Nikdo ze zúčastněných se také neúčastnil vzdělávání ohledně práce třídního učitele.

Třídním učitelům se jeví jako největší problém spojený s rizikovým chováním žáků záškoláctví, kouření a alkohol. Na dotaz, zda se na ně žáci obrací, když mají nějaký problém, jsou odpovědi v poměru 4x ano, 3x ne.

Pokud se jedná o spolupráci s rodiči, uvádí třídní učitelé, že spolupráci jsou většinou nakloněni rodiče spíše bezproblémových žáků. Při řešení opakovaných problémů jsou rodiče ochotni spolupracovat až po tom, co jsou ke spolupráci vyzváni přes elektronickou žákovskou knížku, telefonické hovory či emaily jsou rodiči často ignorovány.

11.2 Třídnické hodiny

Podle vyjádření třídních učitelů SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou probíhají třídnické hodiny ve škole 1x měsíčně, jeden učitel uvádí, že dle potřeby jsou třídnické hodiny dle aktuálních potřeb ve třídě.

Náplní třídnických hodin je (řazeno dle četnosti odpovědí) :

- řešení absencí
- vztahy ve třídě
- problémy žáků
- pravidla slušného chování
- atmosféra ve třídě
- vzájemná komunikace
- jak se učit
- příprava k maturitě
- maturitní ples

Učitelům s vedením tříd pomáhá metodička školní prevence – poskytuje náměty pro náplň třídních hodin, v případě zájmu třídního učitele se také účastní hodin a pomáhá s realizací plánovaných aktivit.

12 Organizace spolupracující se školou

V kapitole byly uvedeny instituce, se kterými má každá škola možnost navázat spolupráci. Ze všech jmenovaných spolupracuje SOŠ a SOU s pedagogicko-psychologickými poradnami v okolí, Orgánem sociálně právní ochrany dětí a s Policií ČR, případně obecní policií.

12.1 Pedagogicko-psychologické poradny

SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou spolupracuje zejména s PPP Středočeského kraje, pracoviště Mělník. Spolupráce spočívá, dle slov výchovné poradkyně, především v oblasti poradenské a metodické podpory jako podkladu pro vypracování plánů podpory a individuálních vzdělávacích plánů pro potřebné žáky.

12.2 Orgán sociálně právní ochrany dětí

Spolupráce mezi SOŠ a SOU Kralupy a OSPOD Kralupy nad Vltavou podle slov v minulých letech nefungovala, a proto za posledních 5 let škola instituci OSPOD vůbec nekontaktovala.

OSPOD Kralupy byl neoficiálně požádán o pomoc řešení případu záškoláctví u sedmnáctiletého chlapce, kdy výchovná poradkyně dostala odpověď, že mají na práci jiné závažnější případy a chlapec bude za nedlouho plnoletý, a proto se tímto případem nebudou zabývat. U žáků středních škol je spolupráce školy a OSPOD limitována plnoletostí žáka, tudíž v případech rizikového chování plnoletých žáků již nemůže být naplňována.

V dalším případě bylo OSPODu pouze odesláno oznámení o zneužívání návykové látky (marihuany) ve škole. Toto oznámení zůstalo dle výchovné poradkyně bez odezvy.

12.3 Policie ČR , Obecní policie

V SOŠ a SOU Kralupy studují žáci od 15let věku, kteří již jsou trestně odpovědní, jde o tzv. částečnou trestní odpovědnost. V posledních 3 letech nebylo PČR nutné žádat o výjezd do školy.

SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou spolupracuje s Obecní policií v součinnosti s PČR při prevenci rizikového chování – využívá nabízené výukové programy týkající se šikany, vandalismu, drog.

13. Pohled žáků na výskyt rizikového chování ve škole

Jak bylo řečeno v kapitole metody výzkumu, o výběr žáků k rozhovorům jsem požádala výchovnou poradkyni. Celkem bylo dotazováno 10 žáků z druhých a třetích ročníků maturitních i učňovských oborů. Většina žáků se během rozhovoru chovala přirozeně, hovořila otevřeně, ale spíše stručně, reagovali pouze na otázky, své odpovědi bez impulsu sami nerozváděli.

Z rozhovorů vplynuly tyto skutečnosti:

Všichni žáci vyjmenovali rizikové chování žáků vyskytující se ve škole nebo v její blízkosti. Všech 10 žáků přiznalo, že téměř polovina žáků školy pravidelně kouří. Osm žáků označilo za velký problém záškoláctví, kouření marihuany, vandalismus a krádeže ve škole. Šest žáků jmenovalo agresivitu, pět z nich šikanu v podobě kyberšikany a alkohol. Naopak se všichni shodli na faktu, že se ve škole nevyskytuje rasismus či jiné nenávistné chování vůči příslušníkům jiných národností.

Z rozhovorů vplynulo, že jen tři žáci věděli o funkci výchovné poradkyně a kdo ji ve škole zastává, ani jeden však nebyl schopen popsat náplň její práce. Pouze dva žáci měli tušení, že ve škole působí školní metodik prevence a čím se zabývá, pouze jeden věděl, kdo tuto činnost vykonává.

Pokud by se žáci setkali s nějakým nežádoucím chováním ve škole, tři by neudělali nic, dva si nejsou jistí svou reakcí a pět žáků by učinilo nějaké kroky k nápravě – zastání se poškozeného, nahlášení případu někomu z dospělých (třídní učitel, zástupce ředitele, ředitel).

Ze všech dotázaných si sedm žáků uvědomuje, že škola pořádá různé akce, které jsou prevencí proti rizikovému chování, uvádí přednášky a workshopy o škodlivosti drog a kouření, dva zmiňují jako preventivní program i adaptační kurz v prvním ročníku.

Žáci se neshodují v názorech na efektivnost těchto preventivních programů. Dva uvádí, že v této podobě vnímají preventivní programy jako dostačující, obohacující a přínosné, tři žáci neprojeví ani kladný ani záporný názor, pět žáků tyto akce vnímá jako nepodnětné, nic nepřinášející, vnímají je jen jako vytržení z běžného školního dne, kdy se nemusí účastnit výuky.

Dotazovaní žáci přiznávají v šesti případech, že pravidelně kouří, pijí alkohol, čtyři přiznali záškoláctví nebo opakované pozdní příchody do výuky, jeden přiznává vandalismus ve škole a kouření marihuany. Jeden z žáků přiznává, že se stal obětí kyberšikany.

14. Doporučení a návrhy pro praxi

Vzhledem k prostudování všech materiálů a získaným informacím bych doporučila zaměřit se především na činnost školního poradenského pracoviště, minimální preventivní program a práci třídních učitelů a třídnické hodiny. Domnívám se, že v rámci ostatních školních dokumentů je práce s rizikovým chováním žáků na dobré úrovni.

14.1 Doporučení pro školní poradenské pracoviště

V současné době se schází ŠPP jen operativně v případě potřeby. Společné schůzky výchovné poradkyně a školní metodičky prevence se konají většinou bez přítomnosti vedení školy.

Domnívám se, že pro zajištění efektivního fungování není tento přístup ke schůzkám ŠPP v současné podobě dostatečný. Doporučuji zavedení pravidelných schůzek, kde bude docházet k plánování preventivních akcí a vzájemné komunikaci s vedením školy. Interval mezi schůzkami by neměl přesáhnout 14 dní. Při těchto schůzkách mohou být přednášeny i návrhy dalších členů pedagogického sboru ke zlepšení prevence v oblasti rizikového chování. Zároveň pokud členové týmu narazí na konkrétní rozvíjející se problém, mohou na jeho eliminaci začít pracovat okamžitě a nečekat, až se zcela rozvine.

Dalším doporučením je zvážení zapojení školního psychologa do týmu ŠPP a to i přes nízký počet žáků ve škole. Žáci SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou se potýkají s poměrně velkým množstvím problémů jak ve vztahové tak v osobní rovině, proto by působení školního psychologa v této škole bylo přínosem nejen pro žáky. Nový školní psycholog také může přinést jiný pohled na celou problematiku rizikového chování ve škole.

Z rozhovorů se žáky vyplynulo, že mnoho z nich neví, že ve škole ŠPP vůbec funguje, mnozí také nevědí, kdo činnosti spojené s poradenstvím a prevencí na škole vykonává. Doporučuji tedy na začátku nového roku celému týmu ŠPP, případně při jiných změnách v týmu ŠPP, navštívit všechny třídy a seznámit je s jednotlivými členy a jejich funkcí, tak aby v případě potřeby žáci věděli, na koho se mohou obrátit se svým problémem.

14.2 Doporučení pro Minimální preventivní program

Ačkoli v MMP jsou obsaženy různé druhy preventivních akcí, doporučuji změnu jejich struktury.

Oceňuji preventivní program Adaptační kurz, ačkoli k jeho provedení mám výhradu. Podle informací třídních učitelů se adaptačního kurzu účastní vedení školy, školní metodička prevence a výchovná poradkyně. Do tohoto pobytu navrhuji zapojit také třídní učitele, kteří zde budou mít jedinečnou příležitost začít budovat vztah s žáky ve své nové třídě.

Přednášky nebo informativní programy na téma zneužívání návykových látek nejsou pro dospívající příliš přínosné. Vzhledem k jejich věku bych doporučovala spíše workshop, kde si žáci mohou například vyzkoušet simulaci účinků návykových látek. Z osobní zkušenosti mohu navrhnout program Protidrogový vlak se základnou v Praze Dejvicích, který však občas vyjíždí do dalších měst. Pozitivem tohoto projektu je také možná další návaznost – práce pedagogů i další setkání s lektory.

Dobrou myšlenkou jsou také peer programy, které využívají zapojení vrstevníků. Ačkoli tento typ programu je poněkud složitější na realizaci, je jedním z možných řešení. „Vrstevníci zde vystupují v roli poučeného člověka stejného postavení v oblasti rizikového chování. V konečném důsledku má peer za cíl působit na své vrstevníky tím směrem, aby jedinci ve skupině neužívali návykové látky.(...) Peer poskytuje svým vrstevníkům pravdivé informace, umí nabídnout psychosociální podporu ohroženým jedincům ve skupině. Je vnímavý , všímá si problémového chování, na které umí upozornit kompetentní osoby.“ Gabrhelík (2015:70)

V této škole by také mohly fungovat programy zaměřené:

- na budování pozitivního sebehodnocení (rozvíjí pozitivní sebehodnocení, zvyšují sebeúctu, učí přijímat neúspěchy, poučit se)
- na stanovování norem (záměrem by bylo ovlivnit začátek užívání látek, zmírnění představ o očekávaném výskytu a četnosti, přijatelnosti a dostupnosti jevů)
- na stanovování cílů (podporují jedince v osvojení zdravého postoje, kdy rizikové chování brání naplnění stanovených cílů)

Navrhuji také zapojit všechny třídy do programů zaměřené na nejpálčivější problémy školy, které budou na sebe kontinuálně navazovat během celého školního roku. Například jeden z těchto programů nabízí forma Madio z.s. Zlín nebo Prev-Centrum , z.ú. Praha 6.

14.3 Doporučení pro třídní učitele a třídnické hodiny

Z dotazníků pro třídní učitele vyplynulo, že nikdo z nich neabsolvoval žádné školení o práci třídního učitele, ačkoli již vedou svou minimálně druhou třídu. Vedení školy tedy doporučuji zajistit školení zaměřené na práci třídního učitele, případně také na vedení třídnických hodin.

Téměř všichni třídní učitelé uvedli, že třídnické hodiny probíhají jedenkrát měsíčně. Ačkoli většina zároveň uvedla, že se domnívá, že práci třídního učitele vykonává dobře, domnívám se, že pokud chce učitel kvalitně se svou třídou pracovat, zvláště když pak ve své třídě ani neučí, není to za těchto podmínek možné.

Doporučuji zavést do rozvrhu pevně dané hodiny se třídou alespoň 1x za 14 dní, lépe však každý týden, a to i za předpokladu, že by se mělo jednat o hodinu navíc, která by se konala se souhlasem zákonných zástupců. Pokud chce učitel využít k setkání i přestávky, lze využít aktivitu (nebo jí podobnou) svačina s třídním, kdy se třídní učitel setká s žáky své třídy při dopolední svačině. Náplní tohoto setkání je především komunikace a rozvoj vztahu třídního a třídy.

V třídnických hodinách jednak naváže učitel vztah se svou třídou, je to prostor k budování vzájemné důvěry a poznávání se v celém kolektivu. Vzniká zde také možnost nastavit si třídní pravidla a provádět zhodnocení jejich dodržování.

Další výhodou pravidelných třídnických hodin je prostor k řešení vztahových záležitostí mezi žáky třídy. Zejména užitečné je to u dospívajících, kteří právě během studia školy procházejí komplikovaným obdobím právě ve vztahové rovině.

15. Diskuse

Domnívám se, že nejproblematictější na této práci se může jevit fakt, že ke zkoumání byla vybrána pouze jedna malá škola a tedy není možné srovnání, jak by stejný výzkum dopadl na škole jiné, srovnatelné. Tato škola byla vybrána z osobních pohnutek a z důvodu toho, že bylo mým cílem škole pomoci s řešením z mého pohledu jednoho z nejpálčivějších problémů této malé školy. Tím je právě rizikové chování jejích žáků, jak už bylo řečeno, především záškoláctví, zneužívání návykových látek, šikana a kyberšikana, agrese a vulgarita.

Cílem práce nebylo srovnávat dvě školy, nýbrž odhalit nové možnosti pro tuto školu. Je však možné, že pokud by ke srovnání s jinou školou skutečně došlo, mohly být odhaleny další skutečnosti a možnosti řešení. Stejně tak mohla nastat situace, kdy by se druhá škola potýkala s rizikovým chováním v minimálním množství a zároveň zde také docházelo k úbytku žáků v posledních letech, pak by teorie o úbytku žáků SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou v souvislosti s výskytem rizikového chování byla vyvrácena.

Tím, že byla zvolena velmi malá škola, mohlo kvůli výběru respondentů mezi žáky dojít ke zkreslení výsledků. Mohli být zastoupeni žáci, kteří netvoří reprezentativní vzorek žáků školy.

V této škole je vyučováno přibližně 130 dětí v 7 kmenových třídách, které jsou dále dělené na skupiny. Při výběru respondentů z řad žáků bylo vybráno 10 žáků z druhých a třetích ročníků, tak, aby byli zastoupeni žáci tříletých i čtyřletých oborů, nepodařilo se však z organizačních důvodů obsáhnout žáky všech oborů jednotlivých ročníků.

Ačkoli ve škole studují i dívky (cca 7%), respondenty byli pouze chlapci. Samozřejmě jsem si vědoma toho, že zpověď 10 respondentů v tomto množství žáků může být nedostačující. Pokud bych podobný výzkum konala v budoucnosti, použila bych místo metody nestandardizovaného rozhovoru dotazníkovou formu, která by byla organizačně jednodušší, bylo by možné obsáhnout zde minimálně polovinu všech žáků školy a výsledky by tak byly průkaznější. Nevýhodou by byla větší časová náročnost při tvorbě dotazníků a jejich zhodnocení.

U této malé školy pak oceňuji možnost častější komunikace se všemi třídními učiteli, tudíž informace ohledně práce třídního učitele a třídnických hodin z tohoto zdroje jsou více než dostačující a průkazné. K doplnění kapitoly o fungování třídnických hodin mohly být také

využity náslechy přímo v třídnických hodinách, což by byl průkaznější materiál ke zpracování kapitoly. Bylo by možné provést další pozorování průběhu a náplně třídnických hodin, obsah informací by nebyl pouze okrajový.

Výsledky zjištěné tímto výzkumem týkajícím se rizikového chování žáků školy se většinou shodují s výsledky očekávanými a korespondují s výsledky jiných prací, které také zkoumaly rizikové chování středoškoláků. Nejčastěji se vyskytujícím nežádoucím chováním se jeví záškoláctví, zneužívání návykových látek, šikana a kyberšikana. V mnoha výzkumech se také objevuje agrese a vulgarita. Domnívám se, že výskyt tohoto chování souvisí s obdobím vývoje a dá se předpokládat, že výskyt tohoto chování u značné části středoškoláků je jevem spíše dočasným.

Poznatky vycházející z této diplomové práce mají v první řadě pomoci SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou zapracovat na dokumentech, prevenci a práci se žáky s rizikovým chováním. Mohla by však sloužit jako námět i pro další podobné školy. Zajímavou se jeví i možnost dalšího zkoumání. Pokud by škola přijala doporučení ke změně v oblastech školního poradenského pracoviště, minimálního preventivního programu, a práce třídních učitelů a třídnických hodin, domnívám se, že v horizontu dvou až tří let by bylo vhodné znovu zhodnotit situaci, jejíž výsledky by pak potvrdily či vyvrátily funkčnost a efektivitu všech těchto opatření.

Pokládám za zajímavou možnost provedení výzkumu na středních odborných školách a středních odborných učilištích s podobnými studijními obory, velikostí měst, kde se nachází, lokací či dostupností spojení do Prahy vzhledem v souvislosti s vývojem počtu žáků v posledních letech a zájmem studia o jednotlivé obory. Školy s podobným zaměřením jsou situovány v Odoleně Vodě, Kladně či Roudnici nad Labem. Z tohoto výzkumu by bylo možné odvodit, zda je úbytek žáků na SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou ojedinělou záležitostí, či zda se s ním potýkají i jiné školy, zároveň by bylo možné odvodit, jakým směrem se ubírá zájem budoucích středoškoláků.

Domnívám se, že pro vypracování této práce byly využity všechny dostupné materiály a že celá práce splnila vytyčené cíle. Zároveň jsem si vědoma, že bylo možno využít vhodnější metody při zpracování tématu. Při stanovování cílů se jevílo žádoucí metodou studium dokumentů, dotazníky, rozhovory a fokusní skupina, v praxi se ale ukázalo, že z těchto šetření nebylo zcela možné získat všechna potřebná data, která by byla obecně

přínosná. Konečná podoba práce se v určitých směrech blíží případové studii dané instituce, zároveň ale postrádá potřebnou hloubku získaných informací, které jsou nezbytné.

Pozorování (terénní poznámky), analýzu dokumentů (školní vzdělávací programy, výroční zprávy, minimální preventivní program, inspekční zprávy, rozhovory (individuální rozhovory, diskuse ve fokusních skupinách), dotazníková šetření (práce třídních učitelů), jsou metody běžně využívané při zpracovávání případových studií, jak uvádí Mareš (2015 : 114 – 115). Aby tato práce mohla být považována za případovou studii, musela by nutně být doplněna o širší kontext dané problematiky, vystihovat vztahy a souvislosti, které mají vliv na současný stav, bylo by nutné vnímat tento problém s odstupem, zároveň by měly být vyjádřeny různé úhly pohledů (např. kulturní, ekonomické a sociální).

Pro potřeby této práce by bylo nutné provést hlubší analýzu výskytu rizikového chování v delším časovém úseku, zajistit možnosti jiného úhlu pohledu, zejména pak sociologického, který by měl postihnout i soukromý život žáků (rodinné anamnézy žáků, kteří by byli zahrnuti do výzkumu), zahrnout zajímavé detailně zpracované jevy či události. Od respondentů by měly být získány kvalitativně hodnotnější údaje, k čemuž by bylo potřeba větší spolupráce a otevřenosti žáků, se kterými byly vedeny rozhovory. K rozhovorům nebyli žáci dostatečně motivováni a mezi účastníky rozhovorů nebylo vytvořeno dostatečné prostředí důvěry. U žáků byla patrná obava z možných následků příliš otevřených výpovědí.

Porovnání s jinými pracemi zabývajícími se výzkumem na jedné škole v podobném rozsahu a s touto strukturou práce nebylo možné, neboť se mi nepodařilo tyto práce dohledat. Jedna z možných příčin může být přílišná konkrétnost a velká časová náročnost v kombinaci s nízkou efektivitou tématu.

Závěr

Tato diplomová práce měla za úkol zmapovat situaci, jak je ve škole SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou pracováno s rizikovým chováním žáků, konkrétně tedy zjistit, jaké druhy rizikového chování se mezi žáky vyskytují, jaká pravidla jsou ve škole nastavena ve spojitosti s problémovým chováním, jaké preventivní kroky vykonává škola k eliminaci výskytu tohoto chování.

Práce byla rozdělena na část teoretickou, popsanou v kapitolách jedna až pět, a praktickou, v kapitolách sedm až třináct. Teoretické kapitoly byly věnovány těžkému období dospívání, vybraným druhům rizikového chování, práci školního poradenského pracoviště, třídním učitelům a třídnickým hodinám, v neposlední řadě pak organizacím spolupracujícím se školskými zařízeními. V kapitole šest byly popsány metody výzkumu použitých pro tuto práci.

Kapitoly sedm až třináct byly věnovány popisu SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou, studiu dokumentů školy (školní řád, školní vzdělávací program, minimální preventivní program, zprávy České školní inspekce), popisu výskytu jednotlivých druhů rizikového chování včetně skutečných případů, fungování školního poradenského pracoviště, práci třídního učitele a fungování třídnických hodin, spolupráci školy s dalšími organizacemi a pohledu samotných žáků na výskyt rizikového chování ve škole. Kapitola čtrnáct obsahuje doporučení pro školní poradenské pracoviště, minimální preventivní program, třídní učitele a třídnické hodiny, které by mohly fungovat efektivněji a vést tak ke zlepšení situace ve škole. Nedílnou součástí práce je také diskuse v kapitole patnáct.

Studiem dokumentů a z informací od učitelů i žáků školy byl potvrzen výskyt rizikového chování žáků školy, zejména pak v oblasti záškoláctví, zneužívání návykových látek, šikany a kyberšikany, agresivity a vulgarity. Výskyt rizikového chování je ošetřen ve školním řádu a minimálním preventivním programem. Zapracování problémového chování do těchto dokumentů vnímám, až na několik výhrad, z formálního hlediska jako dostačující. Školní řád je zpracován jasně a přehledně, obsahuje vzhledem k rizikovému chování směřovaná pravidla, povinnosti, práva i případné postihy za porušení pravidel. Určité možnosti, které by se daly doplnit ke zlepšení funkčnosti a směřovaly tak k vyšší efektivitě, byly navrženy pro minimální preventivní program.

Prevence rizikového chování je zařazena i ve školním vzdělávacím programu. Zde bylo možné nalézt některé druhy prevence v části věnující se získávání kompetencí a především v jednotlivých typech vzdělávání – v jazykovém, společenskovedním, estetickém a pro zdraví, které je náplní předmětů český jazyk, základy společenských věd a tělesná výchova. Studovanými dokumenty byly výstupy ze zpráv České školní inspekce z let 2011 a 2017, které hodnotí preventivní program pozitivně, výhrady jsou však k práci výchovné poradkyně.

S žáky s problémovým chováním ve škole nejčastěji pracuje výchovná poradkyně a metodička prevence ve spolupráci s třídním učitelem a vedením školy. Školní pedagogické pracoviště je tvořeno pouze výchovnou poradkyní, školní metodičkou prevence a zástupci vedení školy (ředitel či zástupce ředitele, dle situace). Vzhledem k četnosti výskytu rizikového chování ve škole byly navrženy pravidelné schůzky ŠPP (doposud probíhaly pouze v případě potřeby). Škola také nevyužívá služeb školního psychologa ani školního speciálního pedagoga, což bylo doporučeno ke zvážení opět vzhledem k počtu problémových žáků.

Ačkoli má škola dále možnost spolupracovat s dalšími institucemi, především s pedagogicko – psychologickou poradnou, a Policií ČR, či městskou policií, OSPOD, spolupráce zaměřená na výskyt rizikového chování probíhá víceméně pouze s PČR, která pro školu zajišťuje část preventivních programů. Spolupráce s pedagogicko – psychologickou poradnou spočívá pouze v diagnostice žáků potřebné k poskytnutí pedagogické podpory ve výuce. Spolupráce s OSPOD dle šetření neprobíhá vůbec, což je způsobeno převážně postojem místního OSPOD k téměř plnoletým žákům.

Šetřením bylo zjištěno, že třídní učitelé se se žáky své třídy v mnoha případech setkávají při výuce jen velmi málo na to, aby byli schopni rozpoznat změny v chování a jiné náznaky ukazující na výskyt rizikového chování. Rovněž třídnické hodiny probíhají ve většině tříd pouze 1x měsíčně, někdy i méně. Domnívám se, že tato frekvence zcela nevyhovuje potřebám pro jakoukoli práci se třídou. Žádný z třídních učitelů také neabsolvoval vzdělávací program (školení, workshop) související s prací třídních učitelů a jeho působením na třídní kolektiv, což bych do budoucna velmi doporučovala.

Škola pro své žáky pořádá každoročně několik akcí zaměřených na prevenci – pro první ročníky adaptační pobyt, přednášky na různá témata – například návykové látky, agrese. Adaptační pobyt je nesporně pozitivem, jak již bylo řečeno, ve většině případů se ho však

neúčastní třídní učitel, což bych doporučovala změnit. Domnívám se, že forma přednášek pro prevenci je po tyto žáky nevhodná a doporučuji změnit metody prevence. Bylo by vhodné místo přednášek zařadit zážitkové programy – např. Protidrogový vlak. Rovněž bych doporučila ke zvážení kontinuální práci s jednotlivými třídami, nikoli pouze roztržité akce. Doporučovala bych také propojit tyto preventivní akce s následnou navazující třídnickou hodinou ke zjištění, co si žáci z programu odnesli, jak na ně akce působila, případně doplnit žákům potřebné informace.

Dotazováním žáků bylo zjištěno, že žáci se příliš neorientují, koho v případě potřeby v souvislosti s tímto chováním ve škole kontaktovat, někteří vůbec netuší, že ve škole jsou lidé, kteří s problémovým chováním žáků pracují. V tomto případě doporučuji pravidelné seznamování studentů se členy školního poradenského pracoviště. Žáci jsou si vědomi nežádoucího chování, které se ve škole vyskytuje, jsou schopni ho většinou sami pojmenovat a zhodnotit jako nežádoucí. Preventivní programy pořádané školou vnímá polovina žáků jako spíše nepřínosné a nezajímavé. Bylo tedy doporučeno změnit alespoň částečně metody prevence, zařadit například zážitkovou metodu prevence.

Téma rizikového chování SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou bylo pro mě, jako budoucí školní metodičku prevence na nejmenované základní škole, velice zajímavým, jelikož jsem se při studiu literatury, školních dokumentů mnohému přiučila a vím, čeho se mám v budoucnu vyvarovat a čemu naopak věnovat více pozornosti.

Smyslem práce nebylo v žádném případě odhalení mezer a nedostatků s cílem školy jakýmkoli způsobem uškodit. Záměr byl především v odhalení možností, jak stávající situaci obrátit k lepšímu.

Stanovených cílů pro tuto práci se podařilo dosáhnout a doufám, že výsledky mé práce poslouží jako návrh ke zlepšení situace v SOŠ a SOU Kralupy nad Vltavou. Zlepšení situace v této oblasti by mohlo vést ke zvýšení prestiže školy a získání tak nových žáků, což je vzhledem k jejich úbytku za posledních 5 let žádoucí. Zároveň pokud by byla navržená opatření přijata a pomohla ke zlepšení, mohla by se stát vodítkem pro střední školy podobného typu.

Seznam použitých informačních zdrojů

Použitá literatura

BENDL, Stanislav, Jaroslava HANUŠOVÁ a Marie LINKOVÁ. *Žák s problémovým chováním: cesta institucionální pomoci*. Praha: Stanislav Juhaňák - Triton, 2016. ISBN 978-80-7387-703-3.

ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4577-0.

DUBEC, Michal. *Třídnické hodiny: metodika práce třídního učitele s tématy osobnostní a sociální výchovy*. Praha: Projekt Odyssea, 2007. ISBN 978-80-87145-20-3.

KOLÁŘ, M.: *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2005. 80-7367-014-3

KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-123-1.

KUCHARSKÁ, Anna a Jana MRÁZKOVÁ, ed. *Metodika práce školního speciálního pedagoga zapojeného ve školním poradenském pracovišti*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2014. ISBN 978-80-7481-035-0.

MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2310-5.

MIOVSKÝ, Michal. *Konopí a konopné drogy: adiktologické kompendium*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-0865-2.

MIOVSKÝ, Michal, Tereza ADÁMKOVÁ, Miroslav BARTÁK, et al. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. ISBN 978-80-7422-393-8.

MIOVSKÝ, Michal, Anna AUJEZKÁ, Iva BUREŠOVÁ, et al. *Programy a intervence školské prevence rizikového chování v praxi*. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. ISBN 978-80-7422-394-5.

MIOVSKÝ, Michal, Roman GABRHELÍK, Miroslav CHARVÁT, Lenka ŠŤASTNÁ, Lucie JURYSTOVÁ a Veronika MARTANOVÁ. *Kvalita a efektivita v prevenci rizikového chování dětí a dospívajících*. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. ISBN 978-80-7422-395-2.

MIOVSKÝ, Michal, Lenka SKÁCELOVÁ, Jana ZAPLETALOVÁ, et al. *Prevence rizikového chování ve školství*. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. ISBN 978-80-7422-392-1.

NEŠPOR, K.: *Návykové chování a závislost*. Praha: Portál. 2007. 978-80-7367-267-6

NEŠPOR, K.: *Problémy s návykovými látkami ve školním prostředí - Časná a krátká intervence*. Praha: Sportpropag. 1998.

OPEKAROVÁ, Olga. *Kapitoly z výchovného poradenství: školní poradenské služby*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007. ISBN 978-80-86723-35-8.

PERTOLD, Filip. *Přechod na střední školu, pití alkoholu a vliv vrstevníků na kouření mládeže*. Praha: Národohospodářský ústav AV ČR, 2015. Studie Institutu pro demokracii a ekonomickou analýzu. ISBN 978-80-7344-365-8.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. [i.e. Vyd. 5.]. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-416-8.

SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4042-3.

SVOBODA, Mojmír, Dana KREJČÍŘOVÁ a Marie VÁGNEROVÁ. *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. Vydání třetí. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0899-0.

Dokumenty školy:

Minimální preventivní program 2016/2017

Školní řád ze 17.11.2017

Školní vzdělávací program pro obor Analýza potravin

Časopisy:

Pedagogika. Ročník 65, číslo 2/2015, Praha: PedF CUNI. ISSN 2336-2189 (online).

Třídní učitel a vedení třídy. Ročník 1, číslo 3/2017. Praha: Život bez závislostí z.s, MK ČR E 22920

Zákony, vyhlášky, metodiky:

Zákon č. 561/2004 Sb.o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

Informace o spolupráci předškolních zařízení, škol a školských zařízení s Policií PČR, při prevenci a vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané (č.j. 25 884/2003–24 ze dne 2.10.2003)

Internetové zdroje:

Národní ústav pro vzdělávání – Školní poradenská pracoviště, PhDr. Jana Zapletalová
(dostupné dne 20.2.2018, URL : <http://www.nuv.cz/t/pedagogicko-psychologicke-poradenstvi/skolni-poradenska-pracoviste>)

Seznam příloh

Příloha 1 – Dotazník pro třídní učitele

Příloha 2 – Přepis vybraného rozhovoru s žákem školy

Příloha 1

Dotazník - třídní učitelé:

1. Jsem: Muž   Žena

2. Ve škole pracuji:

- méně než 5let
- 5-10 let
- více než 10 let

3. Třída, ve které jsem nyní třídním učitelem v SOŠ a SOU Kralupy je mou :

- úplně první třídou
- první třídou na této škole
- druhou a více

4. Co je podle vás hlavní náplní práce třídního učitele? (více možností)

- omlouvání absence
- administrativa
- rozpoznání problémů ve třídě
- vytváření bezpečné atmosféry
- jiné - doplňte
- vytvoření pocitu důvěry
- pomoc žákům, kteří ji potřebují
- komunikace s rodiči

5. Kolik hodin za 14dní vyučujete ve své třídě? _____

6. Jak často probíhají třídnické hodiny? _____

7. Co je náplní Vašich třídnických hodin?
_____
_____

8. Je pro Vás počet hodin, které vyučujete ve své třídě dostatečný k tomu, aby jste jako třídní učitel/ka měl dostatek prostoru pro svou práci (např. pro komunikaci s žáky, odhalení problémů ve třídě,...)?

určitě ano   spíše ano   spíše ne   určitě ne

9. Řešíte při běžné výuce ve Vaší třídě třídnické záležitosti?   Ano   Ne

Pokud ano, jaké? _____

10. Vyskytuje se u žáků Vaší třídy rizikové chování?   Ano   Ne

Pokud ano, jaké? _____

11. Kontaktují Vás žáci vaší třídy, pokud mají nějaký problém?   Ano   Ne

12. Absolvoval/a jste kurz/ školení o práci třídního učitele?   Ano   Ne

13. Myslíte, že by se na Vaší práci třídního učitele dalo něco zlepšit?   Ano   Ne

Pokud ano, co? _____

14. Motivovala by Vás větší finanční odměna k lepší práci se třídou, než vykonáváte teď?

Ano   Ne

15. Kolik času týdně věnujete třídnickým záležitostem? _____

Příloha 2

Přepis rozhovoru s vybraným žákem:

Já: Dobrý den. Jak už jsme si řekli pře chvílí, my se dneska budeme bavit o rizikovém chování žáků na této škole. Já si ten rozhovor budu nahrávat, abych s ním pak mohla pracovat. Můžu?

Žák: Jo, jasně.

Já: Chtěla bych se zeptat do jaké třídy chodíš.

Žák: Do druháku.

Já: Druhý ročník. Tříletý nebo čtyřletý obor?

Žák: čtyřletý.

Já: Díky. Víš co je to rizikový chování?? Co by jsi si pod tím představil. Když ti někdo řekne rizikový chování žáků. Co to je.

Žák: (povzdech) Rizikové chování... Ehm...

Já: Co třeba tady žáci dělaj, co by se úplně dělat nemělo.

Žák: Tak je tady, jakože chodí za školu se dá říct.

Já: Ano, to je jedna z věcí. Napadá tě ještě něco jiného?

Žák: Že udělaj jakože průšvihy tady ve škole. Jako že do tý školy nechoděj, nenosej omluvenky.

Já: Bezva, ještě co?

Žák: Kouření?

Já: Přesně tak. Já ještě doplním, že to může být třeba pití alkoholu, zneužívání drog, rasismus, krádeže, ničení věcí, násilné chování, a třeba šikana a kyberšikana. Víš, co všechny ty věci znamenají?

Žák: Jo, vím.

Já: Co je teda podle tebe kyberšikana.

Žák: Třeba, když o někom píšu něco hnusnýho na facebooku. Jako že mu to může vadit. Nebo to není pravda.

Já: Jo jo, přesně. Setkal ses stím někdy?

Žák: Já ne.

Já: Dobře. Ty si říkal, že teda tady žáci chodí za školu. Něco jinýho, co jsem tady jmenovala? Se tady objevuje?

Žák: nene, asi ne.

Já: Jenom to záškoláctví? Co třeba kouření?

Žák: tak chodí se tady kouřit.

Já: kolik tak jako spolužáků?

Žák: Jako u nás ve třídě?

Já: no.

Žák: jako že obě dvě skupiny nebo...

Já: kolik vás je v té skupině? Celý, v ročníku.

Žák: jo, je nás 23.

Já: 23 a z těch 23 kolik tak přibližně lidí kouří?

Žák: já nevím asi tak devět, deset...

Já: devět, deset? Tak to je tak půlka třídy?

Žák: no, je.

Já: Fajn. Setkal si se s nějakým jiným chováním? Třeba ty drogy, alkohol tady ve škole někdy?

Žák: no ne že bych to byl jako já, šikana nevím, ta tu asi není. Ale drogy jo. Dělají se tu testy na trávu.

Já: takže bylo podezření, potvrdilo se, že byl někdo ve škole pod vlivem drog?

Žák: nevím.

Já: nevíš, dobře. A co ničení věcí?

Žák: jo, hlavně skřínky v šatně, jinak moc nevím.

Já: To nevádí. Co třeba vulgarismus?

Žák: jako nádávání?

Já: ano.

Žák: No, každej je tu sprostěj ve třídě.

Já: OK. Víš že na škole působí metodik prevence? Kdo by to mohl být a co by mohl dělat?

Žák: Myslím že paní _____, ale nevím co by mohla dělat.

Já: Tak paní _____ to není, když ti řeknu že je to paní učitelka _____ věděl bys co dělá navíc? Čemu se věnuje?

Žák: Ne

A víš, že je tu taky výchovná poradkyně?

Žák: Jo to vím.

Já: A kdo to je?

Žák: Paní učitelka _____.

Já: Máš pravdu. A co podle tebe dělá výchovný poradce?

Žák: Když má někdo průšvih, zavolá rodičům a taky pak mluví s náma.

Já: Máš pravdu. Ještě něco dělá navíc?

Žák: Nevím.

Já: Nevadí. Kdyby se se stal ve škole svědkem, že třeba tady někdo kouří trávu přímo v budově školy. Nebo to že někdo někoho šikanuje, za kým by si šel tady?

Žák: kdyby někdo někoho šikanoval tak bych šel buď za paní zástupkyní nebo za panem ředitelem. A kdybych tady někoho načapal jako že s trávou tak nevím.

Já: dělal by si s tím něco vůbec?

Žák: asi ne asi by to bylo zbytečný.

Já: dobře, jako by to k ničemu nebylo,jo?

Žák: jo.

Já: proč myslíš?

Žák: stejně se s tím nic neudělá.

Já: Aha. A konají se tady ve škole akce třeba proti tomu rizikovému chování, který se zabývá třeba šikanou nebo třeba proti tomu kouření, alkoholu?

Žák: jako proti kouření, jako že to zakazuje to paní _____, že se tady kouřit nesmí. Jako že vždycky když tady třeba ve škole někoho chytnou kouřit, tak jde za paní _____ a ta mu řekne aby uklidil celou školu tady hřiště a tak.

Já: A třeba nějaký přednášky na tohle téma? Drogy? Kouření? Koná se tu něco takového?

Žák: ne, ne, jako jednou jsme tady měli, že prolít školou říd'a jako že rychle a říkal,že vyfoukáváme peníze do vzduchu ale když je na tom prostě někdo závislý tak nepřestane,no.

Já:dobře, četl jsi někdy školní řád?

Žák: jo, četl.

Já: a jsou tam nějak ošetřené tohle to rizikový chování?

Žák: je to tam napsaný, no, že se v objektu, v celém areálu školy nesmí kouřit a nesmí se chodit ani ven za každý jako že přestávky. Když je ....kouřit se nesmí, je to zakázaný.

Já: super, co jsou to výchovná opatření? To by jsi věděl?

Žák: nevím, co to je.

Já: Já tě tak trochu naťuknu, důtka ředitele, znáš ještě něco jinýho?

Žák:to je na kobereček třídního učitele, dvojka z chování trojka z chování, vyloučení.

Já: Super,takže víš o co jde? A nějaký takovýhle postihty si sám dostal?

Žák: no, naštěstí mám jenom to napomenutí třídního, za jednu neomluvenou hodinu no.

Já: jo, tak to je super. Jako že jsi přišel pozdě nebo že si se chtěl ulejt.

Žák: no že jsem byl u zubačky a nedal omluvenku třídnímu.

Já: dobře. Takže jenom jednou nic víc tady teda...

Žák: už nic.

Já: super, tak jo. Chceš ještě necododat, doplnit?

Žák: ani ne.

Já: Tak já ti moc děkuju.

Žák:jo jo. Nashle.